

Ponašanja i stilovi roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju

Martinac, Ana

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:607064>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-06**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij

Rana intervencija u edukacijskoj rehabilitaciji

Ana Martinac

**PONAŠANJA I STILOVI RODITELJSTVA
RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U
RAZVOJU**

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij

Rana intervencija u edukacijskoj rehabilitaciji

Ana Martinac

**PONAŠANJA I STILOVI RODITELJSTVA
RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U
RAZVOJU**

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: Prof.dr.sc. Ana Wagner Jakab

Zagreb, 2024.

Klasa: 131-01/24-01/75
Ur. broj: 251-74/24-07/3
Zagreb, 22. listopada 2024.

Na temelju čl. 28. Statuta Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Fakultetsko vijeće Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta na 1. redovitoj sjednici održanoj dana 21. listopada 2024. godine donijelo je sljedeću

O d l u k u

o prihvaćanju ocjene Povjerenstva za ocjenu specijalističkog rada i imenovanju Povjerenstva za obranu specijalističkog rada na sveučilišnom specijalističkom studiju *Rana intervencija u edukacijskoj rehabilitaciji*

I.

Prihvaća se ocjena Povjerenstva za ocjenu specijalističkog rada Ane Martinac, mag. rehab. educ.

II.

Imenuje se Povjerenstvo za obranu specijalističkog rada pod naslovom „*Ponašanja i stilovi roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju*“ pristupnice Ane Martinac, mag. rehab. educ. u sastavu:

1. **prof.dr.sc. Anamarija Žic Ralić**, Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, **predsjednica**
2. **prof.dr.sc. Ana Wagner Jakab**, Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, **članica**
3. **izv.prof.dr.sc. Marina Milić**, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, **vanjska članica**.

Pozitivno ocijenjen specijalistički rad pristupnica će braniti 30. listopada 2024. godine u 11:30 sati u dvorani P4.

Dekan:

A. Bilić Prčić
izv.prof.dr.sc. Ante Bilić Prčić

Dostaviti:

- 1) Povjerenstvu, na znanje
- 2) Studentici, na znanje
- 3) Prilog zapisniku FV-a
- 4) U dosje studentice
- 5) Pismohrana

ZAHVALA

Prije svega zahvaljujem dragom Bogu, jer sve je moguće onomu koji vjeruje. Uz Njega, zahvaljujem svom mužu na ogromnoj podršci, neizmjerne ljubavi i razumijevanju. Hvala mojim najdražim roditeljima i sestrama što su me podržavali i što su mi tijekom studija bili vjetar u leđa. Hvala mojim prijateljima koji su uvijek bili uz mene. I na kraju, posebnu zahvalu upućujem dragoj mentorici prof.dr.sc. Ani Wagner Jakab na razumijevanju, usmjeravanju, dijeljenju znanja i podršci tijekom pisanja ovog rada.

PONAŠANJA I STILOVI RODITELJSTVA RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

SAŽETAK

Stil roditeljstva i roditeljska ponašanja važan su faktor djetetovog razvoja bilo da je riječ o djetetu tipičnog razvoja ili o djetetu s teškoćama u razvoju. Obzirom na specifičnosti i karakteristike djeteta s teškoćama u razvoju, važno je osvijestiti na koji način roditelji postupaju u odgoju svoje djece te koja ponašanja i stilove roditeljstva primjenjuju kako bismo dobili uvid u novonastalu obiteljsku dinamiku i načine na koji se roditelji snalaze u roditeljskoj ulozi. U ovom radu prikazana su istraživanja koja nam pokazuju kako u populaciji roditelja djece s teškoćama u razvoju ne prevladava isključivo jedno dominantno ponašanje i stil roditeljstva, već da se primjena stila i ponašanja razlikuje te da postoje i kontradiktorni rezultati, a očigledno je da odabir ponašanja i stila ovisi o više faktora koje je potrebno dodatno istražiti. Također, rezultati istraživanja navode nas na potrebu o dodatnom educiranju roditelja djece s teškoćama u razvoju o primjeni primjerenih ponašanja i odabira primjerenog stila roditeljstva koji će donijeti dobrobit kako i za dijete, tako i za cijelu obitelj.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, roditeljstvo, stilovi roditeljstva, roditeljska ponašanja

BEHAVIOURS AND PARENTING STYLES OF PARENTS OF CHILDREN WITH DISABILITIES

SUMMARY

Parenting style and parenting behaviors are an important factor in a child's development, whether it is a child with typical development or a child with developmental disabilities. Considering the specifics and characteristics of a child with developmental disabilities, it is important to be aware of how parents act in the upbringing of their children and which behaviors and parenting styles they apply in order to gain insight into the new family dynamics and the ways in which parents cope with their parental role. This paper presents researches that show that in the population of parents of children with developmental disabilities, not only one dominant behavior and style of parenting prevails, but that the application of style and behavior differs from the fact that there are contradictory results, and it is obvious that the choice of behavior and style depends on several factors that need to be further investigated. But also, the results of the researches point to the need for additional education of parents of children with developmental disabilities on the application of appropriate behavior and selection of an appropriate parenting style that will bring benefit both to the child and to the entire family.

Key words: children with developmental disabilities, parenting, parenting styles, parental behaviors

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RODITELJSTVO	2
2.1. Dimenzije odgoja	3
2.2. Stilovi roditeljstva	5
2.3. Roditeljska ponašanja.....	6
2.4. Roditeljstvo koje promiče pozitivan razvoj	7
3. RODITELJSTVO DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.....	9
3.1. Dobrobiti roditeljstva djece s teškoćama u razvoju	11
3.2. Izazovi roditeljstva djece s teškoćama u razvoju	12
4. PREGLED ISTRAŽIVANJA.....	14
4.1. Problem i cilj	14
4.2. Metoda.....	16
4.3. Rezultati i rasprava.....	22
4.3.1. Stilovi roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju	23
4.3.2. Roditeljska ponašanja roditelja djece s teškoćama u razvoju	26
5. KRITIČKI OSVRT NA DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA I PRIJEDLOG ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA	29
6. ZAKLJUČAK I SMJERNICE ZA PRAKSU	31
7. LITERATURA.....	34

1. UVOD

Podizanje djeteta te izazovi s kojima se susreću roditelji u ispunjavanju svoje odgovornosti u današnje vrijeme podložni su brojnim promjenama u društvu (Pećnik, 2008, prema Pećnik, 2014). Od roditelja se očekuje spremnost na izazove koje roditeljstvo donosi, a osim pružanja ljubavi i brige, roditeljska uloga odnosi se i na poučavanje te odgoj djeteta. Svakodnevne promjene, kako kod roditelja tako i kod djece, zahtijevaju spremnost roditelja na prilagodbu, ali isto tako i snagu roditelja za nošenje s onime što život zapravo donosi u odnosu na ono što su roditelji planirali. Možemo reći kako se vještine roditeljstva u današnje vrijeme razvijaju životnim iskustvom. Iz tog razloga, roditelji su spremni intuitivno prepoznati što je u najboljem interesu njihovog djeteta te bi zahvaljujući svojoj prilagodbi mogli biti u mogućnosti slijediti djetetove interese (Pećnik i Starc, 2014).

Iz čitavog niza razloga roditeljstvo je zahtjevno, a posebice kada je riječ o roditeljstvu djeteta s teškoćama u razvoju. Takvo roditeljstvo je nepredvidivo jer zahtijeva toleranciju neizvjesnosti događaja u budućnosti, budući da roditelji ne mogu sa stopostotnom sigurnošću znati dugoročni ishod razvoja njihovog djeteta. Čak i kada je riječ o djeci tipičnog razvoja, niti u tim situacijama roditelji ne mogu predvidjeti hoće li se dogoditi bolest ili nezgoda koja će imati utjecaj na djetetov razvoj. No, roditelji djeteta tipičnog razvoja uglavnom ne razmišljaju unaprijed o mogućim nepovoljnim ishodima zahvaljujući vlastitoj intuiciji jer znaju da izazove ne planiramo i ne rješavamo unaprijed, već onda kada na njih naiđemo. Međutim, kada je riječ o roditelju djeteta s teškoćama u razvoju, on često ima zakočenu intuiciju te se sa izazovima nosi sa strepnjom o budućnosti, ali i sadašnjosti svoga djeteta (Ljubešić, 2014).

Ulaskom u roditeljsku ulogu roditelj dobiva novu životnu ulogu, ali se susreće i s iznimnim izazovom za njegov osobni rast, što je zajedničko svim roditeljima bez obzira na djetetov razvojni ishod. Roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju samim time donosi niz dodatnih obilježja koje ga karakteriziraju. Kada govorimo o djeci, bilo da se radi o djeci tipičnog razvoja ili s teškoćama u razvoju, ona zavrjeđuju biti uvažena i imati zadovoljene preduvjete za poticajan razvoj. Kako bi ti preduvjete bili zadovoljeni, tu su roditelji koji se suočavaju s različitim situacijama u različitim okolnostima te prevladavaju predvidive, ali i nepredvidive izazove s kojima se njihova obitelj susreće (Ljubešić, 2014).

2. RODITELJSTVO

Roditeljstvo podrazumijeva mnoštvo pravila, uloga i odnosa koje roditelji postižu u doticaju sa svojom djecom, a karakterizirano je kao socijalni proces koji je obostran i dinamičan (Klarin, 2006, prema Šiško, 2019). Središnju ulogu u ranom razvoju djeteta imaju upravo roditelji (Holden, 2010, prema Kovačić i Penić Jurković, 2022). Ključna uloga roditelja je stvoriti djetetu uvjete da zadrži osjećaj osobnog integriteta u situacijama dok se prilagođava zahtjevima drugih (Baumrind, 1971, prema Clauser i sur., 2020). Kroz roditeljstvo roditelji potiču i podržavaju djetetov razvoj na gotovo svim razvojnim područjima – od emocionalnog, mentalnog, socijalnog i fizičkog razvoja (Lanjekar i sur., 2022). Barry i Stanley (2000, prema Ljubešić, 2004) objašnjavaju kako načini odgovaranja roditelja na potrebe djeteta tijekom ranog razvoja čine temelje za više emocionalne, socijalne i intelektualne sposobnosti djeteta. Roditeljstvo djetetu pruža kontinuiranu brigu, podršku i povjerenje, bilo da se radi o stresnim i nepredvidivim situacijama ili pak o djetetovoj svakodnevnici (Lanjekar i sur., 2022). Unatoč tome što se roditelji razlikuju u načinu kontrole i komunikacije sa svojom djecom, ipak se pretpostavlja kako je primarna briga svih roditelja socijalizacija, podučavanje te poticanje emocionalnog i tjelesnog razvoja njihove djece (Darling, 1999, prema Antonopoulou i sur., 2012).

Rođenje djeteta donosi i veliku odgovornost za roditelje. Od roditelja se očekuje sposobnost prilagodbe i promjene u skladu s djetetovim potrebama. Odgoj djeteta do njegove samostalnosti zahtjevan je zadatak, ali ujedno i test sposobnosti, strpljenja i hrabrosti samih roditelja (Sinha i sur., 2016). Zbog složenosti djetetovog razvoja, heterogenih karakteristika djeteta, ali i neprekidnih zahtjeva koji se postavljaju pred roditelje, roditeljstvo kao takvo iziskuje kontinuirani angažman (Crnic i Acevedo, 1995, prema Šiško, 2019). Dolazak djeteta u obitelj mijenja obiteljsku dinamiku izazivajući različite osjećaje kod roditelja koji su ponekad pozitivni, a ponekad negativni. Navedeni osjećaji se često miješaju te tijekom vremena dolazi do promjene ponašanja i mišljenja kod roditelja. No ipak, subjektivan doživljaj roditeljstva ima značajan utjecaj na razvojne rezultate i snažnu ulogu u određivanju klime djetetova razvoja (Bornstein i sur., 1998, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Roditelji će često izjaviti kako nisu bili u potpunosti spremni na sve što ih čeka, a osobito na novu roditeljsku ulogu u životu te da im je nedostajala osoba koja bi ih uputila o načinu odgoja njihove djece. Roditeljstvo ne možemo promatrati kao pretežito pozitivno ili negativno iskustvo jer iziskuje uravnoteženost između mnoštva pozitivnih i negativnih

dogadajima koji se neprekidno mijenjaju. Roditeljska uloga u velikoj je mjeri predodređena karakteristikama ličnosti roditelja, stilom roditeljstva, socioekonomskim statusom obitelji i bračnim statusom, ali i dostupnošću ljudi i institucija koje pružaju potrebnu podršku roditeljima (Pernar, 2010). Roditelje možemo smatrati najvažnijim osobama u životu njihove djece budući da ispunjavanju različite uloge koje su od iznimnog značaja za razvoj djeteta. Roditelji su i skrbnici i učitelji svojoj djeci, a svojim ponašanjem i stilovima roditeljstva djeci pružaju podršku kako bi postala dio društva (Macoby, 1992, prema Smogorzewska i Osterhaus, 2022).

U današnje vrijeme različite promjene u stilu života, ali i u sustavu vrijednosti na različite načine stvaraju promjene u obitelji, pa tako i u položaju djece i samom roditeljstvu. Promjene koje su očigledne i sve češće prisutne najčešće se odnose na to da osobe uglavnom postaju roditelji u kasnijoj životnoj dobi. U većini slučajeva oba su roditelja zaposlena, obitelj često nije potpuna ili dijete živi s roditeljima od kojih je samo jedan od njih biološki roditelj. Odrastanje se češće odvija u obitelji s jednim djetetom, s manje braće, sestara i rodbine, a susreti s rodbinom sve su rjeđi. Budući da dijete većinu dana provodi u vrtiću, velika važnost pridaje se i odgojiteljima, ali i vršnjacima iz djetetove vrtićke grupe. Navedene činjenice ukazuju na sve naglašeniju roditeljsku ulogu u odgajanju i podizanju djeteta kao jedine trajne sastavnice konteksta odrastanja (Ljubešić, 2004).

2.1. Dimenzije odgoja

Dvije najpoznatije dimenzije odgoja odnosno roditeljstva su toplina i kontrola. Roditeljska toplina odnosi se na količinu ljubavi i podrške koju dijete dobiva, ali i na način na koji se izražava ljubav prema djetetu i uvažava djetetovo stajalište. Toplina je važan faktor u određivanju cjelokupne emocionalne klime u obitelji (Kovačić i Penić Jurković, 2012). Kontrola se odnosi na to u kojoj mjeri roditelji nadziru djetetovo ponašanje postavljanjem određenih standarda ponašanja (Levin, 2011). Roditeljska kontrola se može podijeliti na kontrolu ponašanja i psihološku kontrolu (Baumrind, 2005). Kontrola ponašanja može se opisati kao roditeljsko ponašanje kojim roditelji reguliraju djetetovo ponašanje u skladu s postojećim društvenim ili obiteljskim normama (Barber i sur., 2005, prema Baumrind, 2005). Dok se kontrola ponašanja odnosi na kontrolu djetetovog ponašanja, psihološka kontrola se odnosi na vrstu kontrole u kojem roditelji pokušavaju upravljati djetetovim emocijama i mislima (Barber i sur., 2005, prema Kuppens i Ceulemans, 2018). Roditeljska ponašanja

kojima roditelji ne reagiraju na psihološke i emocionalne potrebe svoje djece te sprječavaju razvoj djetetove autonomije i slobode izražavanja odnose se na psihološku kontrolu (Barber i sur., 2005, prema Baumrind, 2005). Kontrolu ponašanja moguće je povezati s većom kompetencijom djeteta, dok je psihološka kontrola općenito povezana s djetetovom neprilagođenošću (Bumrind, 2005). Nekoliko istraživača dodalo je strukturu kao treću dimenziju odgoja. Struktura osigurava djetetu organizirano, dosljedno i predvidivo okruženje (Power, 2013). Novija istraživanja spominju i podršku autonomiji kao dodatnu dimenziju koja se odnosi na pružanje izbora i uključivanje djece u donošenje odluka (Soenens i sur., 2007, prema Maljaaras, 2013). Podrška autonomiji može se opisati kao voljno poduzimanje aktivnosti od strane djeteta koje nisu nametnute od roditelja, dok se od roditelja očekuje razumijevanje djetetove perspektive (Ryan i sur., 2006, prema Kovačić i Penić Jurković, 2022).

Proširena verzija dimenzija odgoja istraživača usmjerenih na roditeljstvo tijekom proteklih desetljeća sadrži tri dimenzije odgoja koje istraživači smatraju glavnim komponentama stilova roditeljstva. Navedene dimenzije su sljedeće: toplina naspram odbijanja, struktura naspram kaosa i podrška autonomiji naspram prisile (Skinner i sur., 2005). Svaka od navedenih dimenzija odgoja može doprinijeti jedinstvenim rezultatima u poticanju dječjeg psihosocijalnog razvoja (Barber i sur., 1994, prema Ventola i sur., 2017). Toplina je iznimno važna i sveprisutna dimenzija koja se ističe u gotovo svim konceptima roditeljstva (Rohner, 1976, prema Skinner i sur., 2005). Toplina se odnosi na ljubav, privrženost, uvažavanje, podršku i brigu. Roditelji koji izražavaju toplinu su emocionalno dostupni te aktivno uključeni u djetetove aktivnosti, posebice kada je djetetu potrebna utjeha. Suprotnost toplini je odbijanje, koje uključuje neprijateljstvo, grub i odbojan pristup te otvoreno izražavanje negativnih emocija usmjerenih djetetu, poput kritike i neodobravanja. Struktura se odnosi na jasna očekivanja u kombinaciji s dosljednim granicama, a ukoliko pojedini stil roditeljstva ne osigurava strukturu, ukazuje na manjak dosljedne discipline te dovodi do kaosa. Kaotično roditeljstvo se odnosi na nedosljedna, permisivna i nepredvidiva roditeljska ponašanja koja dovode do toga da djeca nisu sigurna što se od njih očekuje. Roditelji koji primjenjuju visoku podršku autonomije dopuštaju svojoj djeci više izbora u donošenju odluka. Podrška autonomiji usmjerena je na slobodu izbora za dijete te poticanje djeteta na aktivno istraživanje i izražavanje vlastitog mišljenja uz uvažavanje i razmatranje istih od strane roditelja. Prisilno roditeljstvo može se definirati kao pretjerano kontrolirajući, nefleksibilan i nametljiv stil koji zahtijeva strogu poslušnost te predstavlja primjer stroge

kontrole nad djetetom uz onemogućivanje slobode izbora i samoizražavanja (Skinner i sur., 2005).

2.2. Stilovi roditeljstva

Kombinaciju roditeljskih ponašanja u različitim situacijama koja stvara trajnu odgojnu klimu možemo nazvati stilom roditeljstva (Berk, 2015, prema Deglin, 2016). Stil roditeljstva kreira emocionalno okruženje koje je prožeto međudjelovanjem roditelja i djeteta. Razlika u stilu roditeljstva očituje se u postupcima roditelja, ovisno odvijaju li se u emocionalno toplom okruženju ili u strogom okruženju u kojem je očigledan izostanak emocionalne topline (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Roditeljski stil igra temeljnu ulogu u definiranju dinamike u interakcijama roditelj-dijete (Ventola i sur., 2017). Različiti stilovi roditeljstva ukazuju na različite karakteristike roditelja koji se primjenjuju za socijalizaciju djece, a svaki stil predstavlja kombinaciju roditeljske odgovornosti i zahtjevnosti (Baumrind, 1996, prema Phillips i sur., 2017).

Postoji nekoliko klasifikacija stilova roditeljstva, no najčešće proučavana klasifikacija je prema Baumrind (1966) koja kao najvažniji element roditeljske funkcije navodi roditeljsku kontrolu na temelju koje definira tri stila roditeljstva:

1. Permisivan stil – Roditelji su visoko na razini topline, no slabo na razini kontrole. Stil karakterizira izbjegavanje kažnjavanja djece, uvažavanje djetetove želje i ponašanja te spremnosti na raspravljanje o odlukama. Takvi roditelji postavljaju malo zahtjeva i očekivanja te djetetu predstavljaju alat kojeg ono može koristiti na način na koji ono želi, propuštajući biti primjer za buduća ponašanja svom djetetu.
2. Autoritaran stil – Može se opisati visokom kontrolom, manjkom topline i nastojanjem oblikovanja djetetovog ponašanja u skladu s određenim standardima ponašanja kojima roditelji teže. Roditelji su skloni koristiti mjere i kazne, a pozitivno vrednuju djetetovu poslušnost. Vjeruju kako ograničavanje djetetove autonomije i dodjeljivanje kućanskih obaveza i zadataka potiče dijete da stekne poštovanje prema poslu te stvori radne navike. Također, vjeruju kako se njihova riječ prihvaća kao nešto što je jedino ispravno.
3. Autoritativan stil – Roditelji su visoko na razini kontrole i topline, spremni razgovarati o zahtjevima koje su postavili djetetu te ih dodatno objasniti. Naglasak

stavljaju na vrednovanje djetetove autonomije i slobodne volje te postavljanje pravila ponašanja, ali i na prepoznavanje i prihvaćanje djetetovih interesa i ponašanja koja se trude oblikovati. Ukoliko dođe do sukoba, roditelji primjenjuju jasnu kontrolu, no nisu skloni preostalim oblicima kažnjavanja.

U svom istraživanju Baumrind (1971) opisuje još jedan stil roditeljstva, izbjegavajuće zanemarujući (ne autoritaran). Maccoby i Martin (1983, prema Kuppens i Ceulemans, 2018) potom su proširili postojeću klasifikaciju roditeljskih stilova prema Baumrind (1966) kroz dimenzije topline i kontrole te stoga navode i četvrti stil roditeljstva, vrlo sličan Baumrindovom stilu izbjegavajuće zanemarujući:

4. Zanemarujući stil – Karakteriziran je niskom razinom kontrole i topline. Roditelji pružaju malo emocionalne podrške i pažnje te postavljaju niska ograničenja svojoj djeci (Pernar, 2010).

Pernar (2010) opisuje osjećaje i osobine koji se mogu razviti kod djece obzirom na primjenu određenog stila roditeljstva:

1. Permisivan stil – Kod djeteta se može javiti nezrelost i impulzivnost s manjkom kontrole.
2. Autoritaran stil – Kod djeteta izaziva strah, neiskrenost i nepovjerenje,
3. Autoritativan stil – Kod djeteta stvara osjećaje poštovanja, povjerenja i odgovornosti.
4. Zanemarujući stil – Kod djeteta se može javiti neposlušnost i zahtjevnost.

Promišljajući o roditeljstvu dolazimo do činjenice kako je autoritet u roditeljskom procesu neophodan (Pernar, 2010). Najuspješniji ishodi odgoja djeteta očituju se u obiteljima u kojima roditelji postavljaju razumne zahtjeve, jasne granice i kontrolu uz puno topline i podrške (Luketin i sur., 2015).

2.3. Roditeljska ponašanja

Stilovi roditeljstva predstavljaju emocionalno ozračje u odnosu roditelj-dijete, a karakterizirani su različitim roditeljskim ponašanjima (Drnas i sur., 2018). Roditeljska ponašanja uvjetovana su odgojnim ciljevima, a usmjerena su na roditeljske postupke i aktivnosti (Kovačević, 2018). Roditeljska ponašanja možemo promatrati kao specifična cilju

usmjerena ponašanja pomoću kojih roditelji izvršavaju svoje roditeljske dužnosti te roditeljska ponašanja koja nisu cilju usmjerena, kao što su geste, spontano izražavanje emocija i promjene u tonu glasa (Darling i Steinberg, 1993). Budući da roditelj igra važnu ulogu u životu djeteta, uočavamo dvosmjernan odnos u kojem roditelj svojim ponašanjem utječe na djetetovo funkcioniranje i obrnuto, dijete svojim karakteristikama i ponašanjem pokreće specifična roditeljska ponašanja (Kovačić i Penić Jurković, 2022). Unatoč tome što roditelji nisu jedine važne figure u životu svoje djece (braća i sestre, vršnjaci i učitelji igraju vrlo važne uloge u životima djece), roditeljska ponašanja također su važan element interakcije roditelj-dijete (Smogorzewska i Osterhaus, 2022). Budući da odgoj djeteta uz osobine roditelja u velikoj mjeri određuju i djetetove karakteristike uključujući i njegov temperament, roditeljsko ponašanje se smatra važnim te postoje značajne individualne razlike među roditeljskim ponašanjima (Smogorzewska i Osterhaus, 2022). Također, različiti oblici roditeljskog ponašanja skloni su promjeni i prilagodbi tijekom djetetovog razvoja (Keresteš i sur., 2012).

Roditeljsko ponašanje se, kao i stilovi roditeljstva, uglavnom temelji na promatranju dviju dimenzija, a to su toplina i kontrola (Darling i Steinberg, 1993) koje su prethodno opisane u poglavlju *Dimenzije odgoja*. Neki istraživači roditeljska ponašanja promatraju i opisuju kroz pozitivna i negativna ponašanja (Dallaire i sur., 2006; Thomson i sur., 2014; O'Brien i sur., 2021). Pozitivna ponašanja mogu se opisati kroz emocionalnu toplinu, podržavanje djetetove autonomije i prihvaćanje djeteta, ali i discipline koja naglašava važnost postojanja pravila. Negativna ponašanja odnose se na strogo kažnjavanje i disciplinu, neprijateljsko ponašanje te stvaranje osjećana krivnje kod djeteta. Svako roditeljsko ponašanje je u određenoj mjeri važno te može usmjeriti djetetov razvoj u određenom smjeru (Kovačić i Penić Jurković, 2022).

2.4. Roditeljstvo koje promiče pozitivan razvoj

Kako bi se razvilo pozitivno roditeljstvo, ali i promicao cjelokupni djetetov razvoj, osjećaj kompetentnosti kojeg roditelji imaju u svojoj roditeljskoj ulozi od presudne je važnosti (Ngai i sur., 2007). Roditelja koji uspješno obnaša svoju roditeljsku ulogu posjedujući primjerene vještine, sposobnosti i znanja možemo nazivati kompetentnim roditeljem (Ljubetić, 1998, prema Milić Babić, 2013). Dosadašnja istraživanja pokazuju da se kompetentnost roditelja s pojavom osjećaja zadovoljstva u vlastitoj roditeljskoj ulozi očituje

kroz pozitivne odnose prema djetetu i primjereno zadovoljavanje djetetovih potreba (Milić Babić, 2013). Prema Pećnik i Šlehan (2011, prema Crnoja, 2022) pozitivno roditeljstvo predstavlja roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljem interesu djeteta, a sadrži niz ponašanja kao što su brižno ponašanje, pružanje strukture, granica i vođenja, uvažavanje djeteta kao osobe te omogućavanje osnaživanja djeteta kako bi se djetetu omogućio potpuni razvoj.

Glavna načela roditeljstva koja poštuju i promiču prava djeteta u obitelji nazivamo četiri stupa roditeljstva u najboljem interesu djeteta (Pećnik i Starc, 2014). U njima su opisana roditeljska ponašanja i vrijednosti, na sljedeći način:

1. Brižno, njegujuće ponašanje – Dijete iskazuje potrebu za emocionalnom toplinom, pripadanjem, sigurnošću i ljubavi. Djetetu se pruža sigurno i emocionalno toplo okruženje u koje se može vratiti kako bi s roditeljem podijelilo svoje emocije. Roditelj je osjetljiv na djetetove potrebe te primjereno reagira na njih. Brižno roditeljsko ponašanje predstavlja sigurnu bazu za dijete, održava pozitivno emocionalno okruženje i sigurnost. Kako bi dijete razvilo stabilnu i emocionalno toplu vezu sa svojim roditeljem, djetetove potrebe trebaju biti zadovoljene kako bi se dijete osjećalo prihvaćenim.
2. Struktura i vođenje – Usmjerenje i vođenje djetetovog ponašanja (postavljanje granica prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja), vrijeme (raspored obiteljskih rutina i aktivnosti) i prostor (dijete je zaštićeno od opasnosti u domu i izvan njega) odnose se na strukturu u obiteljskom okruženju. Postavljanje granica djetetu omogućuje da samostalno nauči upravljati vlastitim ponašanjem. Rutine i predvidljivost djetetu omogućuju da se osjeća sigurnim, dok fleksibilnost pruža mogućnost prilagođavanja rutina djetetovim potrebama. Djetetu primjer primjerenog ponašanja i odnosa prema drugima predstavlja roditelj koji je dosljedan te postavlja realna očekivanja i razumne granice. U svemu tome, naglasak se stavlja i na uvažavanje djetetovog mišljenja uz primjereno usmjerenje djeteta bez kažnjavanja.
3. Uvažavanje ili priznavanje djeteta kao osobe – Djetetovo pravo i potreba da ga se poštuje, čuje i vidi kao osobu koja ima vlastito mišljenje, ideje i shvaćanja odnosi se na priznavanje djeteta kao osobe. Kako bi se potaknuo razvoj djetetove samosvijesti roditelj djetetu treba posvetiti dovoljno vremena i pažnje, pokazati interes te primijetiti djetetove aktivnosti i iskustva. Roditelj je onaj koji sluša svoje dijete i pomaže mu da izrazi svoje osjećaje i misli što dovodi do toga da se dijete osjeća prihvaćenim i

vrijednim. Kako bi se dijete osjećalo uvaženo, roditelj poštuje njegove granice i odluke na način da prepozna i prihvati način na koji dijete doživljava neku situaciju.

4. Osnaživanje ili omogućavanje osnaživanja djeteta – Odnosi se na potporu roditelja djetetovoj autonomiji koja od roditelja zahtijeva da je otvoren i spreman na suradnju s djetetom. Roditelji podržavaju djetetovu inicijativu i njegove jake strane, vjeruju u njega i njegove sposobnosti te ga potiču na samostalnost. Na taj način zadovoljava se djetetova potreba za kompetentnošću, sposobnosti utjecaja na druge ljude i osjećajem osobne kontrole.

3. RODITELJSTVO DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Svaki roditelj ima svoj doživljaj još nerođenog djeteta te u obitelji postoje očekivanja kako će majka roditi zdravo dijete. To je prirodan i spontan osjećaj svake osobe koja postaje roditelj. Roditelji se pripremaju za rođenje djeteta, razmišljaju kako će ono izgledati, kako će s njime provoditi svoje vrijeme te planiraju zajedničku budućnost. No, katkad se slijed događanja promijeni te se rodi dijete kod kojeg su teškoće vidljive odmah po porodu, ili nakon određenog vremenskog perioda, ali u tom trenutku, s neizvjesnim ishodom (Grubić i sur., 2013). Način na koji će roditelj reagirati na dijagnozu svog djeteta je individualan i popraćen različitim emocionalnim reakcijama budući da optimistični planovi za obitelj i djetetovu budućnost postaju upitni (Leutar i Raić, 2002.; Dulčić, 2001, prema Leutar i Starčić, 2007).

Roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju je zahtjevno. Od roditeljstva djeteta tipičnog razvoja razlikuje se u količini stresa i izazova, ali i u intenzitetu neizvjesnosti (Ljubešić, 2014). Roditelji djece s teškoćama u razvoju suočavaju s dodatnim izazovima u odgoju djece (Gau i sur., 2008). Osim toga, suočavaju se s velikim brojem novih i neočekivanih situacija, od potrage za stručnom podrškom, financijskim opterećenjem, potrebe za stjecanjem novih vještina i znanja vezanih uz djetetovu teškoću, česte odsutnosti s radnog mjesta koja na kraju može rezultirati i odricanjem od vlastite karijere do izazova s organizacijom vremena obzirom na potrebu za pojačanom brigom oko djeteta (Šiško, 2019).

Miller (1994, prema Ljubešić, 2014) navodi četiri stadija prilagodbe koja smatra da roditelji djece s teškoćama u razvoju proživljavaju upravo zbog različitih životnih prilika koje ih snađu, ali i činjenice kako imaju dijete koje uz potrebe djece tipičnog razvoja, ima i svoje

dodatne potrebe. Kroz svoj klinički rad Miller (1994, prema Ljubešić, 2014) otkriva unutarnju snagu koja roditeljima omogućuje prilagodbu, ali i prepoznaje roditeljsku potrebu za različitim oblicima podrške umjesto da budu prepušteni sami sebi. Navedena prilagodba činjenici kako dijete ima teškoće u razvoju prema Miller (1994, prema Ljubešić, 2014) ima sljedeća četiri stadija:

1. Preživljavanje – Karakteriziran je osjećajem gubitka kontrole nad vlastitim životom te bespomoćnosti. Svaki ga roditelj prolazi individualno, no ako roditelji dobiju povratnu informaciju kako su neugodni osjećaji prirodna reakcija na suočavanje s neželjenim događajima koje roditeljstvo sa sobom donosi, prolaz kroz navedeni stadij je uvelike lakši. U ovom stadiju ne treba zanemariti roditelja i njegove potrebe. Roditelj ne treba preusmjeriti sve svoje resurse na potrebe djeteta koji se odnose na terapijsku podršku jer ono što djetetu tada najviše treba je interaktivan roditelj koji uspješno prepoznaje njegove signale i potrebe te na njih primjereno odgovara uz primjerenu dozu strukture.
2. Traganje – Drugi stadij uključuje „vanjsko traganje“ koje je okarakterizirano potragom za točnom dijagnozom djeteta i svim oblicima pomoći i podrške, i „unutarnje traganje“ gdje se kod roditelja javljaju pitanja kakav će utjecaj navedene informacije imati na njihov život i odnose s drugima. Razdoblje traženja pomoći može biti materijalno i mentalno iscrpljujuće, posebice ako su roditelji u tom procesu prepušteni sami sebi budući roditelji odlaze od stručnjaka do stručnjaka jer ne postoji jedinstveno mjesto gdje mogu dobiti sve neophodne i važne informacije.
3. Smještanje – U ovom stadiju neke stvari su se već izbalansirale – roditelji su uspjeli pronaći pomoć, užurbani tempo se pomalo smiruje, a dijete je uključeno u neki oblik podrške. Roditelj spoznaje i posjeduje nove vještine te većinu informacija razumije na nov i drugačiji način. Kod roditelja je porasla asertivnost i samopouzdanje te se povećao broj osoba i ustanova za koje zna i koje mu mogu pomoći.
4. Odvajanje – Iako je odvajanje tipičan proces kroz koji prolaze sve obitelji koje imaju djecu, kada se radi o djeci s teškoćama u razvoju tijekom ovog procesa je ipak nešto drugačiji. Roditelji djece s teškoćama u razvoju podvrgnuti su dodatnim naporima kako bi osamostalili svoju djecu te je roditelj taj koji inicira i planira odvajanje, suprotno djeci tipičnog razvoja kod kojih se odvajanje odvija spontano i samoinicijativno. Upravo iz tog razloga ovaj stadij je izazovan jer roditelji donose važne odluke o odvajanju, a popraćen je osjećajima krivnje i tuge. Krajnji rezultat stadija je novo „smještanje“ u kojem se roditelji povezuju na drugačiji način sa životom svog djeteta.

Četiri stadija prilagodbe slijede jedan drugoga, ali ne nužno linearno budući da postoje određena preklapanja ili vraćanja na već proživljeni stadij. Cjelokupna prilagodba može se karakterizirati kao dinamičan proces te nikada sa sigurnošću ne možemo reći kako je pojedini stadij „u potpunosti usvojen“. Ponekad se događaju nepredvidive situacije koje mogu narušiti stabilnost i dovesti do promjena u osjećaju sigurnosti kod roditelja. Navedene situacije mogu roditelje vratiti na već proživljeni stadij prilagodbe, što ukazuje kako je prilagodba dinamičan proces koji se u izazovnim trenucima vraća i u prethodne stadije. Važan zaštitni čimbenik psihosocijalne stabilnosti obitelji i obiteljske angažiranosti u zajednici predstavlja potpora koju roditelji dobivaju tijekom osjetljivih stadija prilagodbe (Ljubešić, 2014).

3.1. Dobrobiti roditeljstva djece s teškoćama u razvoju

S obzirom na kulturne i društvene izazove s kojima se suočavaju roditelji djece s teškoćama u razvoju, roditeljska izvješća o pozitivnom učinku roditeljstva djeteta s teškoćama mogu nam se činiti malo vjerojatnima. No, biti roditelj djeteta s teškoćama u razvoju ne mora nužno biti poražavajuće iskustvo, kao što bi mnogi mogli pretpostaviti (Ambert, 1992, prema Resch i sur., 2010). Naprotiv, roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju može biti jednako ispunjujuće kao i roditeljstvo djeteta tipičnog razvoja (King i sur., 2000; Wilgosh i sur., 2004, prema Resch i sur., 2010). Istraživanja pokazuju kako pojedini roditelji djece s teškoćama u razvoju često više vrednuju životne vrijednosti, kod njih se javlja pojačana empatija, duhovnost i tolerancija prema različitostima te su obitelji češće složnije u odnosu na obitelji djece tipičnog razvoja (Resch i sur., 2010). Scorgie i Sobsey (2000, prema McConnell i sur., 2015) u svom istraživanju navode još neke pozitivne učinke koji se javljaju kod roditelja uključujući osobni rast i promjene u trenutnoj perspektivi (npr. razumijevanje onoga što je važno u životu i iskorištavanje svakog dana na najbolji način).

Percepcija roditelja o djetetovoj teškoći često ima znatan utjecaj na način funkcioniranja same obitelji. Istraživanja nam pokazuju kako obitelji djeteta s teškoćama u razvoju mogu imati i pozitivnu percepciju koja pridonosi boljoj kvaliteti života za obitelj i mogućnosti za maksimiziranje djetetovog potencijala. U svakodnevnom životu pozitivna percepcija igra središnju ulogu i pomaže nam u procesu suočavanja sa stresnim događajima. Osim suočavanja roditelja te brata i sestre s djetetovom teškoćom, pozitivna percepcija pomaže i obitelji u cijelosti (Gupta i Nidhi, 2004). Na temelju dosadašnjih istraživanja, autori Hastings i Taunt

(2002) saželi su sljedeće ključne teme koje doprinose dobrobiti roditeljstva djeteta s teškoćama na temelju pozitivne percepcije i iskustava roditelja:

1. Zadovoljstvo u pružanju skrbi za dijete,
2. Dijete je izvor radosti,
3. Osjećaj postignuća jer je dano sve od sebe za dijete,
4. Dijeljenje ljubavi s djetetom,
5. Dijete pruža izazov ili priliku za učenje i razvoj,
6. Ojačana obitelj i/ili brak,
7. Novi ili snažniji osjećaj svrhe u životu,
8. Razvoj novih vještina, sposobnosti, ili nove prilike za karijeru,
9. Roditelj postaje bolja osoba te pokazuje više suosjećanja i tolerantniji je,
10. Povećana osobna snaga i samopouzdanje,
11. Proširene društvene mreže i mreže zajednice,
12. Povećana duhovnost,
13. Promijenjen pogled na život (npr. razjašnjeno je što važno u životu, roditelji su svjesniji budućnosti),
14. Svijest o važnosti korištenja svakog dana na najbolji način i življenja života sporijim tempom.

3.2. Izazovi roditeljstva djece s teškoćama u razvoju

Roditelji djece s teškoćama u razvoju često se suočavaju i s različitim izazovima koji mogu nepovoljno utjecati kako na dobrobit djeteta, tako i na cijelu obitelj (Resch i sur., 2010) te se takvo roditeljstvo može nazvati i „neizvjesnim putovanjem“ (Seligman i Darling, 2007, prema Šiško, 2019). Iskustva roditelja djece s teškoćama u razvoju mogu biti pozitivna, ali i negativna (stres, tuga, fizička iscrpljenost), a ponekad su kombinacija i jednog i drugog, što ovisi i o težini djetetove teškoće (Nurullah, 2013). Obitelj djeteta s teškoćama u razvoju izložena je pojačanom stresu i javlja se strah zbog neizvjesnosti razvojnog ishoda koji dodatno narušava već poljuljanu idealnu sliku o njihovom djetetu i njegovoj budućnosti (Melnjak, 2019).

Kada kod djeteta postoji sumnja na teškoću ili je ona otkrivena u ranoj djetetovoj dobi roditelji su okupirani brigom za dijete te uglavnom nisu na vrijeme upoznati sa svojim pravima i što im je činiti, a u društvu su često i „nevidljivi“. Osim toga, roditelji se suočavaju s novim dodatnim obavezama koje zahtijevaju odlaske na različite preglede i terapije. Takva novonastala obiteljska dinamika stvara dodatan stres koji djeluje razarajuće na roditeljsku intuiciju te su roditelji zabrinuti, izgubljeni i nesigurni (Pećnik, 2013). Budući da se od roditelja djece s teškoćama u razvoju očekuje povećani angažman tijekom brige za dijete, oni su češće izloženi stresu od roditelja djece tipičnog razvoja (Šiško, 2019). Stresovi koji se jave u obitelji ovisni su o obiteljskom kapacitetu, strategijama nošenja sa stresom i otpornošću, neophodne su i crte ličnosti članova obitelji te njihova fleksibilnost u prilagođavanju ulogama u novoj situaciji (Bulić, 2013, prema Leutar i Oršulić, 2015). Također, kod roditelja se često javlja povećana razina anksioznosti vezana uz brige za razvojni ishod i budućnost djeteta (Šiško, 2019).

Prema Guralnicku (2005, prema Pećnik, 2013) generatori stresa koji mijenjaju trenutnu obiteljsku dinamiku u obitelji djeteta s teškoćama u razvoju su:

1. Povećana potreba za informacijama, traganje za informacijama oko dijagnoze i dugoročnih ishoda te nove obaveze vezane uz terapije i poticanje djetetovog razvoja,
2. Promjena obiteljske interakcije te ograničavanje roditeljske uloge,
3. Nastanak novih financijskih potreba,
4. Roditeljska nesigurnost, obiteljska kriza te propitivanje mogu li roditelji navedeno izdržati.

Mailick Seltzer i suradnici (2001) u svom istraživanju navode kako roditelji djece s teškoćama u razvoju izvještavaju o smanjenoj socijalnoj participaciji u odnosu na roditelja djece tipičnog razvoja što se može pripisati i povećanom financijskom pritisku te povećanim zahtjevima vezanim uz brigu djece. Prema istraživanju Resch i suradnika (2010) glavni izazovi koji se javljaju tijekom roditeljstva djece s teškoćama u razvoju su dobivanje pristupa važnim informacijama i potrebnim uslugama. Potreba za pravovremenim informacijama javlja se neposredno nakon saznanja da njihovo dijete ima teškoću. Nadalje, očigledne su i financijske prepreke kako bi se osigurale potrebne usluge budući da roditelji samostalno financiraju velik broj troškova, ali i stalni naponi roditelja kako bi njihova djeca bila uključena u ustanove odgoja i obrazovanja, ali i u samu zajednicu. Kao posljednji izazov sudionici istraživanja opisali su manjak podrške od ostatka šire obitelji, ali i nedovoljno resursa kako bi se zadovoljile potrebe roditelja i ostale djece u obitelji. Takva novonastala situacija stvara

dodatni izvor stresa u obitelji jer roditeljima nedostaje vremena za odmor i druge obaveze, a nastoje uravnotežiti potrebe cijele obitelji. Poprilično je jasno i kako i braća i sestre djece s teškoćama u razvoju imaju vlastite potrebe koje zahtijevaju pažnju, razumijevanje i podršku (Dodd, 2004). Zbog dodatne pažnje koju dijete s teškoćama u razvoju zahtijeva od roditelja, potrebe braće i sestara djece s teškoćama u razvoju često su zanemarene (Powell i Ogle, 1985, prema Burke i Montgomery, 2001).

Kako bi se povećalo razumijevanje, ali i našla rješenja za izazove s kojima se u roditeljstvu susreću roditelji djece s teškoćama u razvoju, potrebno je staviti naglasak na percepciju samih roditelja o njihovim potrebama, potrebama njihovih obitelji te na usluge i podršku koje prepoznaju kao potencijalna rješenja za zadovoljenje tih potreba. Najveći izazov je kada pojedine iznenadne situacije premašuju roditeljske sposobnosti i mogućnosti što rezultira neusklađenosti između potreba roditelja i raspoloživih resursa. Nasuprot tome, dobrobit obitelji se poboljšava usklađivanjem između potreba roditelja i resursa za zadovoljenje tih potreba. Navedene neusklađenosti mogle bi se riješiti kada bi na razini politike, istraživača i pružatelja usluga nastala suradnja s roditeljima i obitelji kako bi se identificirao uravnoteženiji pogled na potrebe roditelja i uspostavile usluge za rješavanje tih potreba (Resch i sur., 2010).

4. PREGLED ISTRAŽIVANJA

4.1. Problem i cilj

Roditeljski stil smatra se jednim od najznačajnijih čimbenika za razvoj djece, a posebice kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju ili kod koje postoji rizik za razvoj teškoće (Nam i Chun, 2014). Gotovo je nemoguće raspravljati o bilo kojem aspektu djetetovih teškoća i djetetovog razvoja bez razmatranja stavova, ponašanja i stilova roditeljstva samih roditelja. Budući da djeca niže kronološke dobi velik dio vremena provode sa svojom obitelji, pa tako i s roditeljima, roditelji imaju značajan utjecaj na njihov razvoj (Alizadeh i Andries, 2002). Temeljni čimbenik u životima djece s teškoćama u razvoju upravo je odnos roditelj-dijete. Roditelji imaju brojne zadatke te osim što osiguravaju osnovne životne potrebe, roditelji su često i promicatelji djetetove autonomije (Baumrind, 1971, prema Billen, 2012). Rođenje djeteta donosi veliku odgovornost za roditelja (Sinha i sur., 2016). Djeca s teškoćama u

razvoju često su dugoročno ovisna o tuđoj pomoći te zahtijevaju različite tipove podrške tijekom života (Woolfson i Grant, 2006). Od roditelja se očekuje prilagodba u odnosu na djetetove potrebe te roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju zahtijeva dodatan angažman roditelja. No, unatoč tome, svaki roditelj posjeduje jedinstveni stil roditeljstva i načine na koje se suočava s novonastalim izazovima i situacijama (Sinha i sur., 2016). Obzirom na opsežnost različitih razvojnih teškoća i njihovog učinka kako na obitelj u cjelini, tako i na roditelje, poseban interes se javlja kada promišljamo o ponašanjima i stilovima roditeljstva roditelja djeteta s teškoćama u razvoju.

Istraživanje ponašanja i stilova roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju novije je područje zanimanja različitih istraživača te u svijetu ne postoji veliki broj radova čiji je cilj bio ispitati ponašanja i stilove roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju, dok na području Republike Hrvatske istraživanja navedene tematike postoje, ali također u manjem broju. Budući da je u suvremenom svijetu aktualan porast broja djece dijagnosticirane različitim vrstama razvojnih teškoća te se roditelji svakodnevno susreću sa sve većim brojem izazova koje roditeljstvo donosi, javlja se potreba o detaljnijem istraživanju njihovih ponašanja i stilova roditeljstva te je u okviru ovog specijalističkog rada cilj pružiti strukturirani, narativni pregled dosadašnjih istraživanja na temu ponašanja i stilova roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Uvid u ponašanja i stilove roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju može doprinijeti boljem razumijevanju obiteljskog funkcioniranja u obitelji djeteta s teškoćama, ali i unaprijediti intervencije koje mogu pomoći roditeljima u podizanju djeteta s teškoćama u razvoju obzirom na količinu i vrstu podrške koja im je potrebna, a u kontekstu razvijanja, osvještavanja i primjene primjerenog i/ili poželjnog ponašanja i stila roditeljstva. Također, dobiveni pregled dosadašnjih istraživanja može nam dati uvid u načine na koje se roditelji djece s teškoćama u razvoju nose sa svojom novonastalom roditeljskom ulogom. Dobivene informacije mogle bi biti korisne u okviru kreiranja rano interventnih programa podrške za roditelje djece s teškoćama u razvoju.

4.2. Metoda

Baze podataka pretražene su korištenjem ključnih riječi: stilovi roditeljstva, roditeljska ponašanja, roditeljstvo, djeca s teškoćama u razvoju (parenting styles, parental behaviors, parenting, children with developmental disabilities). Korištene baze podataka su sljedeće: Scopus, JSTOR, Research Gate, Semantic Scholar, Science Direct, Education Research Complete (EBSCO), Springer Link i Google Scholar.

Odabrani kriteriji uključivanja za ovaj pregled istraživanja su bili:

- Istraživanja koja ispituju stilove roditeljstva i roditeljska ponašanja,
- Uzorak sudionika čine majke i očevi te skrbnici djece s teškoćama u razvoju,
- Istraživanja koja su objavljena od 2000. do 2022. godine.

Na temelju kriterija uključivanja izdvojeno je 20 istraživanja. U tablici 1. prikazana su navedena istraživanja sa sljedećim podacima – autor, cilj, sudionici, metoda i rezultati.

Tablica 1. Prikaz istraživanja dobivenih na temelju kriterija uključivanja

Autori	Cilj	Sudionici	Metoda	Rezultati
Alizadeh & Andries (2002)	Ispitati odnose između stila roditeljstva i poremećaja pažnje s hiperaktivnošću (ADHD) kod djece.	250 sudionika (130 roditelja djece s ADHD-om i 120 roditelja djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson, Mandelco, Olsen, & Hart, 1995) Connor's Teacher's Rating Scale (CTRS) Connor's Parent's Rating Scale (CPRS) Child Developmental Background Checklist (CDBC)	<i>Stil roditeljstva:</i> Kada u obitelji postoji dijete s ADHD-om, manje je vjerojatno da će roditelji primjenjivati autoritativan stil. Postoji značajna pozitivna povezanost između autoritarnog stila i djeteta s ADHD-om. Ne uočava se povezanost u odnosu na permisivni stil roditeljstva.
Antonopoulou i sur. (2012)	Ispitati bi li se odgoj djeteta s oštećenjem sluha (gluhog ili nagluhog) razlikovao u odnosu na roditeljske i disciplinske sklonosti	30 sudionika (majke djece s oštećenjem sluha i još barem jednog djeteta urednog sluha)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Antonopoulou & Tsitsas, in	<i>Stil roditeljstva:</i> Dominantan stil majki prema djeci s oštećenjem sluha bio je autoritativan, a najmanje

	(stil roditeljstva) unutar obitelji koje imaju jedno dijete s oštećenjem sluha i barem jednog brata ili sestru urednog sluha.		press; Maridaki-Kassotaki, 2009; Robinson, Mandlco, Olsen & Hart, 2001) Sibling inventory of behavior (SIB; Schaeffer & Edgerton, 1981)	prevladavajući bili su permisivan i autoritarni stil roditeljstva.
Clauser i sur. (2020)	Ispitati odnos između roditeljskog stila, roditeljskog stresa i ponašajnih ishoda kod djece s autizmom.	70 sudionika (66 majki i 4 oca djece s autizmom (roditelji i skrbnici))	<u>Kvantitativna metoda</u> Gilliam Autism Rating Scale-Second Edition (GARS-2; 2006) Parenting Stress Index-Short Form (PSI-SF) Child Behavior Checklist (CBCL) Parenting Styles and Dimensions Questionnaire-Short Form (PSDQ-SF)	<i>Stil roditeljstva:</i> Roditelji su najviše primjenjivali autoritativan stil roditeljstva, zatim permisivan, a najmanje autoritaran.
Gau i sur. (2008)	Ispitati psihopatologiju roditelja i ponašanja roditelja te probleme u ponašanju kod djece sa sindromom Down, njihove braće i sestara te kontrolne skupine.	95 sudionika (45 obitelji djece sa sindromom Down i 50 obitelji djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parental Bonding Instrument (PBI) Maudsley Personality Inventory (MPI) Brief Symptom Rating Scale (BSRS) Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACESIII) Child Behavioral Checklist (CBCL)	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Roditelji djece sa sindromom Down previše su se zaštitnički i autoritarno (manje brige i kontrole) odnosili prema djeci sa sindromom Down u usporedbi s njihovim braćom i sestrama.
Gau i sur. (2010)	Istražiti probleme u ponašanju i ponašanja roditelja među djecom s autizmom i njihovom braćom i sestrama te djecom tipičnog razvoja.	264 sudionika (151 roditelj djece s autizmom i 113 roditelja djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parental Bonding Instrument (PBI) Child Behavior Checklist (CBCL) Brief Symptom Rating Scale (BSRS) Autism Diagnostic Interview-Revised (ADI-R)	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Utvrđena je povezanost između neoptimalnog roditeljstva i izazovnog ponašanja kod djece s autizmom. Roditelji djece s autizmom djeci pridaju manje brige, a više pretjerane zaštite i kontrolirajućeg ponašanja u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.

Goldstein i sur. (2006)	Ispitati roditeljstvo majki i očeva djece s dijagnozom hiperaktivnog poremećaja i opozicijsko-protestnog poremećaja u komorbiditetu s hiperaktivnim poremećajem te kontrolne grupe.	436 sudionika (258 majki i 178 očeva)	<u>Kvantitativna i kvalitativna metoda</u> Parenting Scale (Arnold, O'Leary, Wolff, & Acker, 1993) Parenting Stress Index-Short Form (PSI-SF; Abidin, 1995) Millon Clinical Multiaxial Inventory-III (MCMI III) Conflict and Problem Solving Scale (CPS) Videozapisi i audiozapisi interakcije roditelj-dijete	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Roditelji djece s hiperaktivnim poremećajem manje su topli u odnosu sa svojim djetetom, pokazuju više negativnog utjecaja te su popustljiviji u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.
Keown & Woodward (2002)	Ispitati kvalitetu odnosa roditelj-dijete i obiteljskog funkcioniranja u obitelji djece s hiperaktivnim ponašanjem.	67 sudionika (33 roditelja djece s hiperaktivnim ponašanjem i 34 roditelja djece tipičnog razvoja)	<u>Kvalitativna i kvantitativna metoda</u> Parenting Scale (Arnold, O'Leary, Wolff, & Acker, 1993); General Health Questionnaire (Goldberg & Hillier, 1979) Peabody Picture Vocabulary Test-Revised (PPVT-R; Dunn & Dunn, 1981) Life Events Questionnaire (Smith & Prior, 1995) Metode polustrukturiranog intervjua (Quinton, Rutter, & Liddle, 1984) Videozapisi interakcije roditelj-dijete	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Roditelji dječaka s hiperaktivnim ponašanjem pokazali su veću sklonost izvješćivanju o primjeni popustljivih disciplinskih postupaka i pretjeranoj reaktivnosti.
Ku i sur. (2019)	Meta-analizom ispitati postoje li razlike u roditeljskom ponašanju između roditelja djece s autizmom i roditelja djece tipičnog razvoja.	/	<u>Meta analiza (16 istraživanja)</u>	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Roditelji djece s autizmom pokazali su više kontrolirajućeg i negativnog ponašanja u usporedbi s roditeljima djece tipičnog razvoja.
Likhitweerawong	Procijeniti stilove	124 sudionika	<u>Kvantitativna metoda</u>	<i>Stil roditeljstva:</i>

i sur. (2020)	roditeljstva, roditeljski stres i kvalitetu života skrbnika djece s autizmom te ih usporediti s roditeljima djece tipičnog razvoja.	(61 skrbnik djeteta s autizmom i 63 skrbnika djece tipičnog razvoja)	The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ) The Parenting Stress Index (PSI/SF, Third Edition) The World Health Organisation Quality of Life Brief Version (WHOQOL-BREF) The Paediatric Quality of Life Inventory™ Version 4.0 Generic Core Scales (Pedsq1™)	Skrbnici djece s autizmom u manjoj mjeri primjenjuju autoritativan stil, a u višoj mjeri permisivan stil u odnosu na skrbnike djece tipičnog razvoja.
Maljaars i sur. (2013)	Usporediti roditeljsko ponašanje majki djece i adolescenata s autizmom te majki djece i adolescenata tipičnog razvoja te ispitati povezanost između problema u ponašanju djeteta i roditeljskog ponašanja.	989 sudionika (552 majke djece s autizmom i 437 majki djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> The Parental Behavior Scale (PBS; Van Leeuwen and Vermulst 2004, 2010) The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman 1997)	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Majke djece s autizmom postavljaju manje pravila i koriste manje discipline u odgoju djece u odnosu na majke djece tipičnog razvoja.
Muna i sur. (2022)	Istražiti odnos između stila roditeljstva i emocionalne regulacije kod djece s intelektualnim teškoćama.	32 sudionika (majke djece s intelektualnim teškoćama)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ) Emotion Regulation Questionnaire for Children and Adolescents instrument (ERQ-CA; Gullone & Taffe, 2012)	<i>Stil roditeljstva:</i> Većina roditelja primjenjuje autoritativan stil (81,3%), dok autoritaran stil (9,4%) i permisivan stil (9,4%) primjenjuje manji broj roditelja.
Phillips i sur. (2017)	Usporediti stilove i dimenzije roditeljstva majki djece sa sindromom Down i majki djece tipičnog razvoja.	82 sudionika (35 majki djece sa sindromom Down i 47 majki djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson, Mandleco, Olsen, & Hart, 2001) Parenting Stress Index 4th edition (PSI-4-SF; Abidin, 1995) The Child Behavior Checklist (CBCL; Achenbach & Rescorla, 2001)	<i>Stil roditeljstva:</i> Majke djece sa sindromom Down u manjoj količini primjenjuju autoritativan stil, a u većoj količini permisivan stil roditeljstva u odnosu na majke djece tipičnog razvoja.

			The Behavior Rating Inventory of Executive Function (BRIEF; Gioia, Isquith, Guy, & Kenworthy, 2000)	
Portes i sur. (2020)	Ispitati razumijevanje odnosa između ponašanja djece s autizmom, stilova roditeljstva i suroditeljskog odnosa roditelja djece s autizmom.	90 sudionika (45 majki i 45 očeva djece s autizmom)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ) Coparenting Relationship Scale (CRS) Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) Sociodemographic Questionnaire (SQ)	<i>Stil roditeljstva:</i> Kada je riječ o profilu djece s većim poteškoćama u ponašanju, roditelji primjenjuju autoritaran ili permisivan stil. Kod djece koja su imala bolje vještine prosocijalnog ponašanja, roditelji su primjenjivali autoritativan stil.
Riany i sur. (2017)	Usporediti stilove roditeljstva, odnos roditelj-dijete i socijalnu podršku roditelja djece s autizmom i roditelja djece tipičnog razvoja.	202 sudionika (101 roditelj djeteta s autizmom i 101 roditelj djeteta tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parenting style and dimension questionnaire (PSDQ) Parent-child relationship questionnaire (PCRQ) Multidimensional scale of perceived social supports (MSPSS)	<i>Stil roditeljstva:</i> Roditelji djece s autizmom primjenjivali su autoritarni stil, a u manjoj mjeri autoritativan stil roditeljstva u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.
Rutgers i sur. (2007)	Usporediti privrženost kod djece s autizmom, intelektualnim teškoćama te kašnjenjem u jezično-govornom razvoju u odnosu na različite aspekte roditeljstva, uključujući i stilove roditeljstva kod obitelji djece sa i bez teškoća.	89 sudionika obitelji djece s teškoćama u razvoju i obitelji djece tipičnog razvoja	<u>Kvantitativna metoda</u> Child Rearing Practice Report (CRPR; Deković i sur. 1991) Social Provision Scale (SPS; Cutrona i Russell 1987) Parenting Daily Hassles questionnaire (PDH; Crnic and Greenberg 1990) SCL-90 (Arrindell and Ettema 1986) <u>Parental Efficacy Questionnaire (PEQ; inspired by Caprara 1998)</u> Vineland Social-	<i>Stil roditeljstva:</i> Roditelji djece s teškoćama u razvoju izvješćuju o nižoj primjeni autoritativnog stila u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.

			<p>emotional Early Childhood Scales (Sparrow i sur. 1997)</p> <p>Autism Diagnostic Observation Schedule (ADOS-G; DiLavore i sur. 1995)</p> <p>The Brief Attachment Screening Questionnaire (BASQ; Bakermans-Kranenburg et al. 2003)</p> <p>Social-emotional Early Childhood Scales (Sparrow et al. 1997)</p> <p>Autistic Diagnostic Instrument Revised (ADI-R; Lord et al. 1994)</p>	
Sinha i sur. (2016)	Usporediti roditeljski stres, stil roditeljstva i otpornost kod roditelja djece s autizmom i specifičnim teškoćama učenja te roditelja djece tipičnog razvoja.	98 sudionika (32 roditelja djece s autizmom, 33 roditelja djece sa specifičnim teškoćama učenja i 33 roditelja djece tipičnog razvoja)	<p><u>Kvantitativna metoda</u></p> <p>Polustrukturirani intervju</p> <p>Parental stress scale</p> <p>Parenting styles questionnaire</p> <p>The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC)</p>	<i>Stil roditeljstva:</i> Najviše roditelja primjenjivalo je autoritativan stil, zatim permisivan stil, a najmanje ih je primjenjivalo autoritaran stil.
Smogorzewska & Osterhaus, (2022)	Ispitati razlike u roditeljskom ponašanju roditelja djece s intelektualnim teškoćama i oštećenjem sluha te roditelja djece tipičnog razvoja te postoje li kategorički različiti stilovi roditeljstva koje primjenjuju.	719 sudionika (225 roditelja djece s intelektualnim teškoćama, 254 roditelja djece s oštećenjem sluha i 240 roditelja djece tipičnog razvoja)	<p><u>Kvantitativna metoda</u></p> <p>Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson et al., 2001)</p> <p>Test of Abilities at the Beginning of Elementary School (Test Umiejętności na Starcie Szkolnym, TUNSS; Educational Research Institute Poland, Karwowski & Dziedziewicz, 2012)</p>	<i>Stil roditeljstva:</i> Autoritativan stil roditeljstva javio se kod 60% roditelja djece s intelektualnim teškoćama i kod 54,9% djece s oštećenjem sluha. Permisivan stil roditeljstva javio se kod 10,7% roditelja djece s intelektualnim teškoćama i 8,9% roditelja djece s oštećenjem sluha.
Tripathi (2016)	Ispitati stil roditeljstva roditelja djece s autizmom.	320 sudionika (240 majki i 80 očeva djece s autizmom)	<p><u>Kvantitativna metoda</u></p> <p>Parenting style Dimension Questionnaire (PSDQ)</p>	<i>Stil roditeljstva;</i> Roditelji djece s autizmom u najvećoj mjeri primjenjuju

			Parenting Stress Scale	autoritaran stil.
Ventola i sur. (2017)	Usporediti ponašanja roditelja djece s autizmom, roditelja djece s anksioznim poremećajem i roditelja djece tipičnog razvoja te istražiti čimbenike koji doprinose stilu roditeljstva unutar i između navedenih grupa.	159 sudionika (48 roditelja djece s autizmom, 85 roditelja djece s anksioznim poremećajem i 26 roditelja djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Parent Report of Parenting Behavior Inventories (PRPBI; Mann and Sanders 1994; Morton 1991) Child Behavior Checklist, School Age Version (CBCL; Achenbach and Edelbrock 1983) Beck Anxiety Inventory (BAI; Steer and Beck 1997) Beck Depression Inventory (BDI; Beck et al. 1988)	<i>Roditeljsko ponašanje:</i> Nisu utvrđene razlike u roditeljskom ponašanju između roditelja djece s autizmom i roditelja djece tipičnog razvoja.
Woolfson & Grant (2006)	Usporediti stilove roditeljstva i stres između roditelja djece s teškoćama u razvoju i roditelja djece tipičnog razvoja u dvije dobne skupine djece.	113 sudionika (53 roditelja djece s teškoćama u razvoju i 60 roditelja djece tipičnog razvoja)	<u>Kvantitativna metoda</u> Child Rearing Practices Report (CRPR) The Parenting Stress Index-Short Form (PSI-SF) (Abidin 1995)	<i>Stil roditeljstva:</i> Roditelji djece s teškoćama u razvoju u manjoj su mjeri primjenjivali autoritativan stil u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.

4.3. Rezultati i rasprava

Analizom prikupljenih istraživanja te uvidom u tablicu 1. možemo vidjeti kako je navedenim istraživanjima cilj između ostaloga bio ispitati i ponašanja i/ili stilove roditeljstva roditelja djece s različitim razvojnim teškoćama stoga će se u ovom radu prikazati dvije teme – ponašanja roditelja te stilovi roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju. U većini istraživanja primjenjivale su se kvantitativne metode obrade podataka, njih sedamnaest (Alizadeh & Andries, 2002; Antonopoulou i sur., 2012; Clauser i sur., 2020; Gau i sur., 2008; Gau i sur., 2010; Likhitweerawong i sur., 2020; Maljaars i sur., 2013; Muna i sur., 2022; Phillips i sur., 2017; Portes i sur., 2020; Riany i sur., 2017; Rutgers i sur., 2007; Sinha i sur., 2016; Smogorzewska & Osterhaus, 2022; Tripathi, 2016; Ventola i sur., 2017; Woolfson & Grant, 2006), dok su dva istraživanja koristila i kvalitativne i kvantitativne metode (Goldstein i sur., 2006; Keown & Woodward, 2002), a jedno istraživanje bilo je meta-analiza šesnaest

istraživanja (Ku i sur., 2019). U svim istraživanjima sudjelovali su roditelji djece s teškoćama u razvoju, dok su u dva uz roditelje sudjelovali i skrbnici. Broj sudionika u istraživanjima koja su ispitivala stilove roditeljstva varirao je od 30 do 719, dok je u istraživanjima koja su ispitivala roditeljska ponašanja broj sudionika varirao od 95 do 989. Mjerni instrumenti koji su ispitivali stil roditeljstva i roditeljska ponašanja korišteni u istraživanjima su: Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson i sur., 1995), Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Robinson i sur., 2001), Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ; Antonopoulou & Tsitsas, in press; Maridaki-Kassotaki, 2009; Robinson i sur., 2001), Child Rearing Practices Report (CRPR; Deković i sur. 1991), Parent Report of Parenting Behavior Inventories (PRPBI; Mann i Sanders 1994; Morton 1991), The Parental Behavior Scale (PBS; Van Leeuwen and Vermulst 2004, 2010), Parenting Scale (Arnold, O’Leary, Wolff, & Acker, 1993), Parental Bonding Instrument (PBI) i Parenting styles questionnaire.

4.3.1. Stilovi roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju

Pregled istraživanja prikazanih u ovom radu pokazuje da roditelji djece s **autizmom** u većoj mjeri primjenjuju permisivan (Likhitweerawong i sur., 2020; Portes i sur. 2020) i autoritaran stil roditeljstva (Portes i sur., 2020; Riany i sur., 2017; Tripathi 2016), a u manjoj mjeri autoritativan stil roditeljstva (Likhitweerawong i sur., 2020; Riany i sur. 2017) u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja (Likhitweerawong i sur., 2020; Riany i sur., 2017). Rezultati istraživanja Portes i suradnika (2020) pokazuju da su roditelji primjenjivali autoritativan stil kod djece koja su imala bolje vještine prosocijalnog ponašanja što ide u prilog dvosmjernog učinka ponašanja roditelja i djece. Clauser i suradnici (2020) u svom istraživanju potvrđuju nešto drugačije rezultate. Prema njihovom istraživanju roditelji djece s autizmom najviše su primjenjivali autoritativan stil roditeljstva, zatim permisivan, a najmanje autoritaran. Sinha i suradnici (2016) dobili su isti rezultat kod roditelja djece s **autizmom** i roditelja djece sa **specifičnim teškoćama učenja**. Roditelji su najviše primjenjivali autoritativan stil, zatim permisivan stil, a u najmanjoj mjeri autoritaran stil u odnosu sa svojom djecom.

U svom istraživanju Alizadeh i Andries (2002) ispitivali su stil roditeljstva kod roditelja djece s **poremećajem pažnje s hiperaktivnošću (ADHD)**. Dobiveni rezultati

ukazuju da kada u obitelji postoji dijete s ADHD-om, manje je vjerojatno da će roditelji primjenjivati autoritativan stil, odnosno pokazuju negativnu povezanost autoritativnog stila i ADHD-a. Suprotno tome rezultati pokazuju pozitivnu povezanost roditeljstva djece s ADHD-om s autoritarnim stilom te pokazuju da ADHD kod djeteta ima snažan učinak na odabir i primjenu stila roditeljstva. Nasuprot tome, kod permisivnog stila roditeljstva i djeteta s ADHD-om ne uočava se značajna povezanost. Navedeno nam ukazuje da roditelji djece s ADHD-om najčešće primjenjuju autoritaran stil roditeljstva.

Phillips i suradnici (2017) ispitivali su stilove roditeljstva majki djece sa **sindromom Down**. Rezultati istraživanja pokazuju kako majke djece sa sindromom Down u manjoj mjeri primjenjuju autoritativan stil, dok u većoj mjeri primjenjuju permisivni stil roditeljstva u odnosu na majke djece tipičnog razvoja, no primjena navedenih stilova nije bila niti ekstremno visoko niti ekstremno nisko.

Muna i suradnici (2022) istraživali su stil roditeljstva kod roditelja djece s **intelektualnim teškoćama**. Prema rezultatima istraživanja većina roditelja primjenjuje autoritativan stil (81,3%), dok autoritaran stil (9,4%) i permisivan stil (9,4%) u odgoju primjenjuje manji broj roditelja. Iz rezultata se može zaključiti da je dominantan stil roditeljstva koji primjenjuju roditelji djece s intelektualnim teškoćama autoritativan.

Antonopoulou i suradnici (2012) ispitivali su stilove roditeljstva unutar obitelji koje imaju dijete s **oštećenjem sluha**. Rezultati su pokazali da je dominantan stil roditeljstva koji prevladava kod majki prema djeci s oštećenjem sluha bio autoritativan, a najmanje prevladavajući bili su permisivan i autoritarni stil roditeljstva. Navedeno nam ukazuje da je dominantan stil koji prevladava kod roditelja djece s oštećenjem sluha autoritativan.

Istraživanje Smogorzewska i Osterhaus (2022) ide u prilog autoritativnog kao prevladavajućeg stila roditeljstva kod roditelja djece s **oštećenjem sluha i djece s intelektualnim teškoćama**. U tom istraživanju autoritativni stil roditeljstva javio se kod 60% roditelja djece s intelektualnim teškoćama i kod 54,9% roditelja djece s oštećenjem sluha. Drugi dominantni stil koji je prevladavao bio je sličan autoritativnom stilu, no sadržavao je manje izražena autoritativna ponašanja i to 29,3% kod roditelja djece s intelektualnim teškoćama te 36,2% kod roditelja djece s oštećenjem sluha. U malom postotku pojavio se i permisivan stil roditeljstva, u obiteljima djece s intelektualnim teškoćama 10,7%, a u obiteljima djece s oštećenjem sluha 8,9%.

U istraživanju Woolfson i Grant (2006) istraživani su stilovi roditeljstva, a cilj je bio usporediti stilove roditeljstva i stres kod roditelja djece s teškoćama u razvoju (**specifične teškoće učenja, autizam i komunikacijske teškoće, sindrom Down, cerebralna paraliza**) i roditelja djece tipičnog razvoja u dvije dobne skupine djece (3-5 godina te 9-11 godina). Roditelji općenito primjenjuju sve stilove roditeljstva, ali dok su zanemarujući, permisivan i autoritarni stil korišteni na sličan način u obje dobne skupine djece, korištenje autoritativnog stila se razlikovalo. Roditelji djece s teškoćama u razvoju češće primjenjuju autoritativan stil kod djece mlađe dobi (36%), a manje kod djece starije dobi (5%). U usporedbi s roditeljima djece s teškoćama u razvoju, roditelji djece tipičnog razvoja češće primjenjuju autoritativan stil kod djece starije dobi (34%), dok u manjoj mjeri kod djece mlađe dobi (9%). Osim toga, istraživanje pokazuje kako roditelji djece s teškoćama u razvoju u manjoj mjeri primjenjuju autoritativan stil u usporedbi s roditeljima djece tipičnog razvoja. Istraživači navedene rezultate povezuju s pojačanim stresom koji je u većoj mjeri dokazan kod roditelja djece s teškoćama u razvoju. Stres je povezan s autoritativnim stilom na način da je roditeljima primjena autoritativnog stila sama po sebi stresna pa ga manje primjenjuju, stoga se stres može promatrati kao čimbenik koji ima utjecaj na primjenu i odabir stila roditeljstva. Slične rezultate potvrđuju Rutgers i suradnici (2007) koji su uspoređivali privrženost i roditeljstvo djece s teškoćama i djece bez teškoća mlađe dobi (12-42 mjeseca). Rezultati, između ostalog, pokazuju da roditelji djece s teškoćama u razvoju (**autizam, intelektualne teškoće, jezično-govorno kašnjenje**) izvještavaju o korištenju autoritativnog stila u manjoj mjeri od roditelja djece tipičnog razvoja.

Temeljem pregleda prikazanih istraživanja ne možemo govoriti o jednom prevladavajućem stilu roditeljstva kada je riječ o skupini roditelja djece s teškoćama u razvoju. Prikazana istraživanja ipak idu u prilog svim stilovima roditeljstva, od dominantno učinkovitog i poželjnog autoritativnog stila do manje učinkovitog i poželjnog permisivnog i autoritarnog stila. No, čini se kako pojedine teškoće kod djeteta odnosno određena ponašanja koja su dio simptomatologije određene teškoće imaju utjecaj na stilove roditeljstva i obrnuto. To možemo zaključiti iz prikazanih istraživanja koja se odnose na ADHD i autizam u kojima roditelji u većoj mjeri primjenjuju autoritarni stil roditeljstva. No ipak, jedno istraživanje nam pokazuje pozitivnu povezanost prosocijalnog ponašanja kod djece s autizmom i učinkovitog autoritativnog stila roditeljstva što ide u prilog dvosmjernog učinka ponašanja između roditelja i djece.

Istraživanja koja uspoređuju roditeljske stilove roditelja djece s teškoćama i djece tipičnog razvoja pokazuju nam da roditelji djece s teškoćama u razvoju općenito u manjoj mjeri primjenjuju autoritativni stil u usporedbi sa roditeljima djece tipičnog razvoja. Jedno od istraživanja nam također pokazuje mogući doprinos stresa pri odabiru stila roditeljstva kod roditelja djece s teškoćama u razvoju, ali i stresa koji se javlja pri samoj primjeni autoritativnog stila roditeljstva.

S obzirom na navedeno, možemo pretpostaviti kako postoji mogućnost da će pojedina izazovna ponašanja kod djece potaknuti roditelje na primjenu manje učinkovitih stilova roditeljstva kao što su autoritaran stil koji je kontrolirajući, stroži i rigidniji, ali i permisivnog stila koji karakteriziran kao popuštajući stil sa smanjenim ili gotovo nikakvim zahtjevima u odnosu s djetetom. Iz iskustva u radu s roditeljima djece s teškoćama u razvoju, imamo priliku uvidjeti kako se roditelji ponekad osjećaju bespomoćnima kada su u pitanju izazovna ponašanja kod djece. Samim time čini se logičnim razmatrati da se roditelji s navedenim ponašanjima ponekad pokušavaju nositi na “stroži” ili “popustljivi” način. S druge strane, autoritativan stil karakteriziran je jasnom kontrolom i dosljednošću, što roditeljima djece s teškoćama u razvoju ponekad može biti prezahtjevno i stresno obzirom na zahtjevnost i razinu djetetovog funkcioniranja. Nasuprot tome, možemo pretpostaviti kako će kod djece čiji roditelji primjenjuju manje učinkovite stilove roditeljstva uslijed različitih čimbenika (osobine ličnosti, prethodna iskustva, kulturološki utjecaji), simptomi pojedinih teškoća ili prateća sekundarna ponašanja biti u većoj mjeri izraženi.

4.3.2. Roditeljska ponašanja roditelja djece s teškoćama u razvoju

Gau i suradnici (2010) istraživali su roditeljsko ponašanje roditelja djece s **autizmom** te utvrđuju povezanost između neoptimalnog roditeljstva te neprilagodljivog i izazovnog ponašanja kod djece. Analizom rezultata istraživanja utvrđeno je kako su djeca s autizmom primila manje ljubavi i brige u odnosu na djecu tipičnog razvoja te da roditelji djece s autizmom primjenjuju više pretjerane zaštite i kontrolirajućeg ponašanja u svom odnosu s djecom što je u skladu s meta-analizom Ku i suradnika (2019), koja je pokazala više kontrolirajućeg i negativnog ponašanja roditelja djece s autizmom u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja. Maljaaras i suradnici (2013) utvrđuju kako majke djece s autizmom postavljaju manje pravila i koriste manje discipline u odnosu na majke djece tipičnog razvoja, dok Ventola i suradnici (2017) u svom istraživanju nisu utvrdili razlike između roditelja djece

s autizmom i roditelja djece tipičnog razvoja. U svom istraživanju Maljaaras i suradnici (2013) pronašli su pozitivnu povezanost između simptoma kod djeteta s autizmom i roditeljskog ponašanja. Eksternalizirajući simptomi ponašanja kod djece s autizmom bili su u pozitivnoj korelaciji s disciplinom i oštrim kažnjavanjem, što ide u prilog istraživanju Ventole i suradnika (2017) koji pokazuju da su povišene razine eksternalizirajućih simptoma ponašanja kod djece bile pozitivno povezane s roditeljskom primjenom psihološke kontrole i čvrste kontrole. Navedeno nas upućuje da način na koji roditelji djece s autizmom reagiraju i odgovaraju na neprilagodljiva ponašanja djeteta može biti povezano s većom kontrolom stoga je važno imati na umu potencijalnu dvosmjernu povezanost između simptoma dječjeg ponašanja i roditeljskog ponašanja.

U svom istraživanju Keown i Woodward (2002) ispitivali su kvalitetu odnosa roditelj-dijete i obiteljskog funkcioniranja u obitelji djece s **hiperaktivnim ponašanjem**. Istraživači su pronašli pozitivnu povezanost između popustljivih disciplinskih strategija i hiperaktivnog ponašanja kod djeteta predškolske dobi. Osim permisivnosti, u istraživanju je utvrđena povezanost s hiperaktivnim ponašanjem djeteta u odnosu na majčine i očeve mehanizme suočavanja, komunikaciju otac-dijete i sinkronizaciju s djetetom u interakciji majka-dijete. Kod majki koje su primjenjivale slab disciplinski stil postojala je 2 puta veća vjerojatnost da će imati dijete s hiperaktivnim ponašanjem, a 13,6 puta veća vjerojatnost da će imati dijete s hiperaktivnim ponašanjem ukoliko se otežano nose s djetetovim problemima u ponašanju. Osim toga, očevi koji su smanjenom učinkovitošću upravljali svojim ponašanjem imali su 2,7 puta veću vjerojatnost da će imati dijete s hiperaktivnim ponašanjem, a 2,5 puta veću vjerojatnost ukoliko su manje vremena provodili s djecom. Također, kod majki koje su iskusile sa svojim djetetom manje dvosmjerne interakcije postojala je 8 puta veća vjerojatnost da će imati dijete s hiperaktivnim ponašanjem. Navedeno ukazuje da postoji povezanost između dječaka predškolske dobi s hiperaktivnim ponašanjem i roditelja koji primjenjuju popustljive disciplinske strategije i čije je ponašanje manje proaktivno i sinkronizirano. S obzirom da je hiperaktivni poremećaj neurorazvojno stanje možemo pretpostaviti da se ne radi o tome hoće li dijete ili neće imati hiperaktivni poremećaj uvjetovan roditeljskim ponašanjem nego se radi o tome da će roditeljska ponašanja biti dvosmjerno povezana sa simptomima hiperaktivnog poremećaja ili sa hiperaktivnim ponašanjem dječaka u dobi od 3 do 5 godina. Istraživači Goldstein i suradnici (2006) ispitivali su roditeljska ponašanja majki i očeva djece s dijagnozom **hiperaktivnog poremećaja i opozicijsko-protestnog poremećaja** u komorbiditetu s hiperaktivnim poremećajem. Rezultati istraživanja potvrđuju kako su

roditelji djece s hiperaktivnim poremećajem manje topli u svom odnosu s djetetom, pokazuju više negativnog utjecaja te su popustljiviji u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja. Možemo zaključiti da rezultati više različitih istraživanja govore u prilog tendenciji roditelja da budu popustljivi i imaju negativna ponašanja prema djeci s hiperaktivnošću.

Gau i suradnici (2008) u svom istraživanju ispitivali su roditeljsko ponašanje roditelja djece sa **sindromom Down** i njihove braće i sestara te kontrolne skupine. Istraživači navode kako se roditelji djece sa sindromom Down previše zaštitnički i autoritarno (manje brige i kontrole) odnose prema njima u usporedbi njihovog roditeljskog odnosa s braćom i sestrama.

Kao i u prethodnom poglavlju gdje su opisani rezultati istraživanja roditeljskih stilova, može se vidjeti da rezultati istraživanja nisu u potpunosti usklađeni, ali može se reći kako pretežno prevladavaju i variraju popustljiva do negativna roditeljska ponašanja prema djeci s teškoćama u razvoju. Isto se može reći i kada je riječ o usporedbi roditeljstva djece tipičnog razvoja i djece s teškoćama u razvoju, gdje roditelji djece s teškoćama u svom odnosu primjenjuju više zaštite, kontrolirajućeg i negativnog ponašanja te manje ljubavi i brige, ali i manje pravila i discipline u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja.

Pojedina istraživanja također pokazuju pozitivnu povezanost simptoma ponašanja kod djeteta s roditeljskom disciplinom, kontrolom i kažnjavanjem što ide u prilog potencijalnoj dvosmjernoj povezanosti između roditeljskog ponašanja i simptoma ponašanja kod djeteta. Navedeno ide u prilog pretpostavci da će pojedina izazovna ponašanja kod djece potaknuti roditelje na primjenu manje učinkovitih roditeljskih ponašanja, koja su negativna, kontrolirajuća i kažnjavajuća.

Jedno istraživanje uspoređuje razlikuje li se roditeljsko ponašanje u odnosu djeteta s teškoćama u razvoju te u odnosu roditelja prema njegovoj braći i sestrama te se utvrđuje kako se roditelji djeteta s teškoćama u razvoju previše zaštitnički i autoritarno odnose prema njima u odnosu na njihovu braću i sestre. Pretjerano zaštitnička ponašanja prema djeci s teškoćama u razvoju nisu nam nepoznanica te iz iskustva znamo kako roditelji često iz dobre namjere pretjerano zaštićuju svoju djecu bez obzira na vrstu djetetove teškoće. To može ići i u prilog tome da često više vremena i brige posvećuju djeci s teškoćama u razvoju u odnosu na njihovu braću i sestre upravo iz razloga jer dijete s teškoćama zahtijeva dodatnu pažnju, roditeljski angažman i vrijeme.

5. KRITIČKI OSVRT NA DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA I PRIJEDLOG ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Unatoč tome što je ovaj pregled istraživanja ograničen samo na pojedina istraživanja koja su određena unaprijed postavljenim kriterijima, može se reći da nam daje uvid u neka ponašanja i stilove roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju. Rezultati se međusobno ne mogu u potpunosti nadopunjavati, no ipak nam daju ideje za buduća istraživanja, pri čemu treba imati na umu i ograničenja istraživanja.

Prije svega potrebno se osvrnuti na korištenu metodologiju koja je u većini istraživanja bila usmjerena na upitnike samoprocjene za roditelje i skrbnike. Činjenica je kako pri primjeni upitnika samoprocjene češće postoji mogućnost društveno poželjne pristranosti odgovora (Phillips i sur., 2017). Iz tog razloga, upravo bi opservacije roditeljskog ponašanja mogle dati vjerodostojnije rezultate budući da se može pretpostaviti kako neki roditelji možda nisu prijavili primjenjivanje određenog stila roditeljstva jer takav stil nije društveno poželjan (Smogorzewska i Osterhaus, 2022). S obzirom na navedeno, bilo bi poželjno u budućim istraživanjima ove tematike osim upitnika samoprocjene, u metodologiju uključiti i opservacije roditeljskog ponašanja, bilo uživo ili putem videozapisa interakcija roditelja i djeteta kako bi se dobio vjerodostojniji prikaz odnosa roditelj-dijete, načina na koji roditelji postupaju prema djeci i kako reagiraju na djetetove zahtjeve i potrebe. Osim toga, pojedina istraživanja uključivala su online upitnike za samoprocjenu što ponekad može biti otežavajuća okolnost, posebice iz razloga jer ispitanici nemaju dostupnu podršku i nadzor stručnjaka pri rješavanju istih (Clauser i sur., 2020), a osim toga online upitnici pružaju mogućnost većeg procjenjivanja poželjnosti odgovora, ali i savjetovanja s drugim osobama prilikom ispunjavanja upitnika.

Također, pojedina istraživanja uključuju samo majke kao sudionice istraživanja. No, ipak je važno uzeti u obzir i stilove roditeljstva te ponašanja očeva budući da se čini razumnim pretpostaviti kako se stil roditeljstva očeva i njihovo roditeljsko ponašanje može razlikovati od majčinog stila i ponašanja. Osim toga, istraživanja potvrđuju da osim što se stilovi roditeljstva razlikuju u odnosu na majke i očeve, također se kompenziraju i učinci na dijete. Kuppens i Ceulemans (2019) navode da su dva roditelja koja primjenjuju autoritativan stil povezana s pozitivnim ishodima kod adolescenata, no potvrđuju i kompenzacijski učinak autoritativnog stila jednog roditelja na ublažavanje manje učinkovitog stila roditeljstva drugog roditelja. Buduća istraživanja stoga bi kao kriteriji uključivanja u istraživanje trebala imati i

majke i očeve djece s teškoćama u razvoju kako ne bismo došli do toga da dobivene rezultate generaliziramo i na majke i na očeve, unatoč tome što su sudionice u ovom slučaju češće bile majke. Također bi bilo preporučljivo kada bi se u budućim istraživanjima procjenjivala ponašanja i stilovi roditeljstva kod više članova obitelji, uz majke i očeve, odnosno skrbnike. Na taj način bi se mogla izbjeći i subjektivnost u procjeni. Ovisno o djetetovim mogućnostima i razini njegovog funkcioniranja, preporučljivo bi bilo i da djeca sudjeluju u procjeni ponašanja i stilova roditeljstva njihovih roditelja.

U pojedinim istraživanjima koja su obrađena u ovome radu nije bila uvedena kontrolna skupina ispitanika, no navedeno bi bilo preporučljivo kako bismo uz eksperimentalnu grupu ispitanika mogli kontrolirati važnost utjecaja one varijable koju ispituje.

Osim toga, rezultati nekih istraživanja temeljili su se na malom uzorku sudionika stoga je moguće pretpostaviti da korišteni uzorak nije reprezentativan za generalizaciju među populacijom roditelja djece s teškoćama u razvoju. Istraživanja bi trebala imati veći broj sudionika kako bi generalizacija i interpretacija dobivenih rezultata bila vjerodostojnija.

Također, u nekim istraživanjima velik raspon dobi djeteta može igrati ulogu u interpretaciji dobivenih rezultata, budući da je vrlo vjerojatno kako se ponašanje roditelja mijenja kako dijete odrasta (Clauser i sur., 2020). Iz tog razloga bilo bi poželjno raditi longitudinalna istraživanja. Uz navedeno, istraživanja bi trebala biti usmjerena i na dvosmjernan učinak ponašanja i stila roditeljstva u odnosu roditelja i djeteta s teškoćama u razvoju te uzimati u obzir različite čimbenike koji na to mogu utjecati (npr. dob, spol, temperament itd.).

Budući da se dosadašnja istraživanja prikazana u ovome radu odnose na različite vrste razvojnih teškoća, razlike u dobivenim rezultatima potrebno je promatrati i s tog aspekta. Djeca s teškoćama u razvoju imaju utjecaj na roditelja, što također može biti vezano uz tip roditeljskog ponašanja (Woolfson i Grant, 2006). Karakteristike djece s autizmom vjerojatno imaju utjecaj na odabir i primjenu roditeljskog pristupa budući da djeca s autizmom često imaju izazovnija ponašanja od djece tipičnog razvoja (Boonen i sur., 2015, prema Riany i sur., 2017). Neki autori smatraju (Ganz i sur., 2012, prema Riany i sur., 2017) kako je razlog primjene autoritarnog stila povezan s načinom roditeljskog nošenja s komunikacijskim teškoćama svog djeteta. Autoritativno roditeljstvo može biti stresno za primjenu roditeljima djece s teškoćama u razvoju budući da samo roditeljstvo predstavlja stalni izazov zbog čimbenika povezanih s djetetovom teškoćom, količinom ponavljanja koje je često potrebno,

čestog ograničenja postignutog uspjeha, ali i drugih izazova koji zahtijevaju dodatno vrijeme roditelja i njihovu energiju (Woolfson i Grant, 2006).

Nadalje, potrebno je imati na umu kako istraživanja potječu iz različitih država odnosno kultura, a uloga kulture tijekom istraživanja roditeljstva od velikog je značaja (Harkness i Super, 1994, prema Goldstein, 2006). Roditelji svoja ponašanja prilagođavaju kulturno specifičnim normama ponašanja (Varela i sur., 2004, prema Keresteš, 2012) što nam ukazuje da se odnos roditelj-dijete razlikuje ovisno o kulturi iz koje obitelj potječe (Dwairy, 2010, prema Keresteš, 2012). Upravo iz tih razloga moramo biti svjesni kako se ponašanja i preferirani stilovi roditeljstva mogu razlikovati u odnosu na kulturalni kontekst. Autoritativan stil roditeljstva najčešće je vezan s optimalnim ishodima kod djece u zapadnim zemljama, dok je autoritaran stil preferiran u azijskoj kulturi (Riany i sur., 2017).

6. ZAKLJUČAK I SMJERNICE ZA PRAKSU

Područje istraživanja ponašanja i stilova roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju područje je koje je nedovoljno istraženo kako općenito, tako i u Republici Hrvatskoj. Uvid u prikazana istraživanja i pregled literature donosi nam različite rezultate istraživanja te ne dolazimo do zaključka kako postoji jedinstven stil roditeljstva i roditeljsko ponašanje koje roditelji primjenjuju, no ipak postoje stilovi i ponašanja koja u nešto većoj mjeri prevladavaju ovisno o vrsti pojedine teškoće.

Potrebno je imati na umu kako je razina djetetovog razvoja i sposobnosti jedan od čimbenika utjecaja na roditeljsko ponašanje (Ku i sur., 2019), stoga se može zaključiti kako stil roditeljstva može ovisiti o djetetovoj teškoći, ali i o djetetovom načinu funkcioniranja. Promišljajući o tome može se pretpostaviti kako djetetovo funkcioniranje koje se između ostalog odnosi na razinu djetetove samostalnosti, njegovu sposobnost samoregulacije, ali i pojavu nepoželjnih oblika ponašanja može biti povezano sa stilom roditeljstva. Ukoliko dijete u svojoj okolini bez obzira na vrstu teškoće dobro funkcionira i dobro je prilagođeno, možemo pretpostaviti da bi roditelji u tim okolnostima mogli primjenjivati učinkovitija ponašanja i stilove roditeljstva. No, navedeno je u svakom slučaju potrebno dodatno istražiti budući da postoje istraživanja koja pokazuju različite rezultate. Tomičić (2023, prema Žic-Ralić i sur., 2023) u svom istraživanju utvrđuje povezanost popustljivog roditeljskog ponašanja sa manjom neovisnošću o drugome tijekom brige o sebi kod djece s intelektualnim

teškoćama, ali i sa smanjenim vještinama u upravljanju sobom. Nadalje, ponašanja koja se odnose na pretjerano zaštićivanje, dominantnu uključenost roditelja u donošenju odluka vezanih za dijete, ali i restriktivna kontrola također su povezani sa smanjenom samostalnošću kod djeteta tijekom brige o sebi (Gagnon i sur., 2020, prema Žic Ralić i sur., 2023). Žic Ralić i suradnici (2023) u svom istraživanju potvrđuju slabu, ali značajnu pozitivnu povezanost podržavajućeg roditeljskog ponašanja sa socio-emocionalnim kompetencijama kod djeteta, no kada govorimo o djetetovoj samostalnosti nije utvrđena povezanost s pojedinim roditeljskim ponašanjem.

Važno je razumjeti i obiteljsku dinamiku jer i ona ima snažan utjecaj na odnose u obitelji, pa tako i na roditeljski odnos s djetetom. Odnos između djeteta i roditelja je dvosmjernan te osim što postoji pretpostavka kako stil roditeljstva utječe na djetetovu prilagodbu, na isti način može se reći i kako prilagodba djeteta može imati utjecaja na roditeljsko ponašanje (Aunola i Nurmi, 2005, prema Clauser i sur., 2020). Čimbenici koji imaju učinak na stilove roditeljstva i ponašanja roditelja između ostalog su i djetetov temperament, spol, kultura iz koje potječu (Dwairy, 2004; Slagt i sur., 2016), ali i socioekonomski status obitelji (Riany i sur., 2019, prema Portes, 2020). S obzirom na navedeno, čini se razumnim pretpostaviti da postoji čitav niz raznih čimbenika koji mogu biti povezani s načinom i odabirom postupaka kojima roditelji odgajaju svoju djecu.

Kada je riječ o ponašanjima i stilu roditeljstva roditelja djece s teškoćama u razvoju, postizanje ravnoteže između jasnih očekivanja, emocionalne podrške i prilagodljivosti ključan je čimbenik. Roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju zahtijeva osjetljivost, prilagodljivost i spremnost da se podrže djetetove jedinstvene potrebe. Budući da roditelj ima glavnu ulogu tijekom odrastanja djeteta, osvještavanje i primjena primjerenog stila roditeljstva i roditeljskog ponašanja od iznimne je važnosti. Iako roditelji mogu usvojiti i primjenjivati različite stilove, autoritativan roditeljski stil kojeg karakterizira osjetljivost na individualne potrebe i poticanje neovisnosti djeteta pokazao se dosadašnjim istraživanjima učinkovitim i poželjnim stilom roditeljstva. Istraživanja potvrđuju pozitivan utjecaj autoritativnog roditeljstva na razvoj djetetove igre te na jezične, adaptivne i socijalne vještine (Girolametto i sur., 1994, prema Clauser i sur., 2020), ali i u kontekstu smanjenja izazovnih obrazaca ponašanja kod djece (Dyches i sur., 2012 prema Clauser i sur., 2020). U suvremenom svijetu autoritativno roditeljstvo smatra se pozitivnim primjerom roditeljstva te se s obzirom na svoje karakteristike povezuje s pozitivnim roditeljstvom jer je i jedno i drugo povezano s pozitivnim razvojnim ishodima kod djeteta. Pozitivno roditeljstvo u današnje vrijeme odlikuje se kao

osnovni temelj za poticajno i podržavajuće roditeljstvo i okolinu u kojoj dijete odrasta, stoga navedeno možemo prepoznati kao poželjno i kada je riječ o roditeljstvu djece s teškoćama u razvoju.

Razumijevanje stilova roditeljstva i njihovog potencijalnog utjecaja na samo dijete i njegov razvoj može nas usmjeriti u kojem pravcu bi se trebale kretati intervencije i usluge podrške za roditelje djece s teškoćama u razvoju. Pri kreiranju smjernica za rano interventne programe za djecu s teškoćama u razvoju, potrebno je u obzir uzeti i edukaciju za roditelje. Roditeljima je potrebna podrška tijekom situacija u kojima je potrebno postaviti granice te poticati proaktivne roditeljske strategije i sudjelovanje roditelja i djeteta u zajedničkoj interakciji (Keown i Woodward, 2002). Osim toga, edukacije bi bilo potrebno usmjeriti i na važnost prepoznavanja djetetove razvojne razine te na taj način pomoći roditeljima da na primjeren način interpretiraju i reagiraju na djetetovo ponašanje (Ku i sur., 2019). Budući da je pregledom literature evidentno kako je roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju često glavni izvor stresa u obitelji, bilo bi poželjno kada bi se istraživači usmjerili i na razvoj programa za roditelje koji sadrži strategije usmjerene na smanjenje stresa. Takve strategije bile bi usmjerene na podučavanje roditelja da odgajaju djecu bez stresa te na taj način unaprijede roditeljske vještine koje bi rezultirale unaprjeđenjem dugoročnih ishoda djeteta s teškoćama u razvoju (Phillips i sur., 2017).

Razumijevanje ponašanja i stilova roditeljstva koje primjenjuju roditelji djece s teškoćama u razvoju ključno je u pružanju primjerene podrške za roditelja i dijete. Obzirom da perspektiva rane intervencije stavlja naglasak na obitelj, ali i na roditelje, stručnjaci bi se trebali usmjeriti na suradnju s roditeljima te njihovo kontinuirano savjetovanje oko primjene učinkovitog ponašanja i stila roditeljstva. Postavlja se pitanje zašto je važno koja ponašanja i stilove roditeljstva primjenjuju roditelji djece s teškoćama u razvoju. Razlog je jasan kako iz perspektive stručnjaka, tako i iz perspektive laika, budući da roditelji postavljaju kamen temeljac za pripremu djeteta za sve što život donosi – prvi koraci, prve riječi, prvi odlazak u vrtić, prva poznanstava pa sve do završetka školovanja, a kasnije i zaposlenja, stoga ne postoji razlog kojim bismo umanjili njihovu važnost i ulogu tijekom djetetovog odrastanja.

7. LITERATURA

1. Alizadeh, H., & Andries, C. (2002). Interaction of parenting styles and attention deficit hyperactivity disorder in Iranian parents. *Child & Family Behavior Therapy*, 24(3), 37–52. https://doi.org/10.1300/j019v24n03_03
2. Antonopoulou, K., Hadjikakou, K., Stampoltzis, A., & Nicolaou, N. (2012). Parenting styles of mothers with Deaf or Hard-of-Hearing children and hearing siblings. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 17(3), 306–318. <https://doi.org/10.1093/deafed/ens013>
3. Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887. <https://doi.org/10.2307/1126611>
4. Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, 2), 1–103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
5. Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2005(108), 61–69. <https://doi.org/10.1002/cd.128>
6. Billen, R. M. (2012). *Families of Young Children with Developmental Disabilities: A Model of the Parenting Process* [Neobjavljen diplomski rad]. University of Tennessee, Knoxville. https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2534&context=utk_gradthes
7. Clauser, P., Ding, Y., Chen, E. C., Cho, S., Wang, C., & Hwang, J. (2020). Parenting styles, parenting stress, and behavioral outcomes in children with autism. *School Psychology International*, 42(1), 33–56. <https://doi.org/10.1177/0143034320971675>
8. Crnoja, L. (2022). *Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i odgovorno roditeljstvo nakon razvoda* [Neobjavljeni završni rad]. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:718406>
9. Čudina-Obradović, M., & Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija Za Socijalnu Politiku*, 10(1), 45–68. <https://doi.org/10.3935/rsp.v10i1.139>
10. Dallaire, D. H., Pineda, A. Q., Cole, D. A., Ciesla, J. A., Jacquez, F., LaGrange, B., & Bruce, A. E. (2006). Relation of positive and negative parenting to children's depressive symptoms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 35(2), 313–322. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3502_15

11. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
12. Deglin, M. (2016). *Stilovi roditeljstva i njihov utjecaj na razvoj djeteta* [Neobjavljen završni rad]. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:812283>
13. Dodd, L. W. (2004). Supporting the Siblings of Young Children with Disabilities. *British Journal of Special Education*, 31(1), 41–49. <https://doi.org/10.1111/j.0952-3383.2004.00325.x>
14. Drnas, M. Š., Ivanec, T. P., & Riđički, R. M. (2018). Odnos roditeljskog ponašanja i otvorene i relacijske agresije adolescenata. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 25(2), 195–221. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i2.231>
15. Dwairy, M. (2004). Parenting styles and mental health of Palestinian–Arab adolescents in Israel. *Transcultural Psychiatry*, 41(2), 233–252. <https://doi.org/10.1177/1363461504043566>
16. Gau, S. S., Chiu, Y., Soong, W., & Lee, M. (2008). Parental Characteristics, Parenting Style, and Behavioral Problems Among Chinese Children with Down Syndrome, Their Siblings and Controls in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*, 107(9), 693–703. [https://doi.org/10.1016/s0929-6646\(08\)60114-x](https://doi.org/10.1016/s0929-6646(08)60114-x)
17. Gau, S. S., Chou, M. C., Lee, J. C., Wong, C. C., Chou, W. J., Chen, M. F., Soong, W. T., & Wu, Y. Y. (2010). Behavioral problems and parenting style among Taiwanese children with autism and their siblings. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 64(1), 70–78. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2009.02034.x>
18. Goldstein, L. H., Harvey, E. A., & Friedman-Weieneth, J. L. (2006). Examining Subtypes of Behavior Problems among 3-Year-Old Children, Part III: Investigating differences in parenting practices and parenting stress. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(1), 125–136. <https://doi.org/10.1007/s10802-006-9047-6>
19. Grubić, M., Ljubešić, M., i Filipović-Grčić, B. (2013). *Kako reći neželjenu vijest*. Medicinska naklada. ISBN 978-953-176-586-2
20. Gupta, A., & Nidhi, S. (2004). Positive perceptions in parents of children with disabilities. *Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal*, 15(1), 22-35. https://www.researchgate.net/publication/228983336_Positive_perceptions_in_parents_of_children_with_disabilities

21. Hastings, R. P., & Taunt, H. M. (2002). Positive Perceptions in Families of Children With Developmental Disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 107(2), 116-127. [http://dx.doi.org/10.1352/0895-8017\(2002\)107<0116:ppifoc>2.0.co;2](http://dx.doi.org/10.1352/0895-8017(2002)107<0116:ppifoc>2.0.co;2)
22. Keown, L. J., & Woodward, L. J. (2002). Early parent-child relations and family functioning of preschool boys with pervasive hyperactivity. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 541–553. <https://doi.org/10.1023/a:1020803412247>
23. Keresteš, G., Brković, I., Jagodić, G. K., & Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena Psihologija*, 15(1), 23–41. <https://hrcak.srce.hr/84655>
24. Kovačević, G. (2018). *Povezanost roditeljskog ponašanja i prosocijalnog ponašanja djece* [Neobjavljeni diplomski rad]. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:294479>
25. Kovačić, S. & Penić Jurković, A. (2022). Odnos dobrobiti djece predškolske dobi i nekih aspekata roditeljskog ponašanja. *Napredak*, 163(1-2), 133-159. <https://hrcak.srce.hr/279089>
26. Ku, B., Stinson, J. D., & MacDonald, M. (2019). Parental Behavior Comparisons Between Parents of Children with Autism Spectrum Disorder and Parents of Children Without Autism Spectrum Disorder: A Meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 28(6), 1445–1460. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01412-w>
27. Kuppens, S., & Ceulemans, E. (2018). Parenting Styles: A Closer look at a Well-Known concept. *Journal of Child and Family Studies*, 28(1), 168–181. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
28. Lanjekar, P. D., Joshi, S. H., Lanjekar, P. D., & Wagh, V. (2022). The Effect of Parenting and the Parent-Child Relationship on a Child's Cognitive Development: A Literature Review. *Cureus*, 14(10). <https://doi.org/10.7759/cureus.30574>
29. Leutar, Z., & Oršulić, V. (2015). Povezanost socijalne podrške i nekih aspekata roditeljstva u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju. *Revija Za Socijalnu Politiku*, 22(2), 153-176. <https://doi.org/10.3935/rsp.v22i2.1219>
30. Leutar, Z., & Starčić, T. (2007). Partnerski odnosi i dijete s poteškoćama u razvoju. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 27-58. <https://hrcak.srce.hr/11493>
31. Levin, E. (2011). *Baumrind's parenting styles*. U: Encyclopedia of Child Behavior and Development, Goldstein, S., Naglieri, J.A. (ur.), Springer, Boston, MA, 213–215. ISBN: 978-0-387-79061-9. https://doi.org/10.1007/978-0-387-79061-9_293

32. Likhitweerawong, N., Boonchooduang, N., & Louthrenoo, O. (2020). Parenting Styles, Parental Stress, and Quality of Life Among Caregivers of Thai Children with Autism. *International Journal of Disability, Development and Education*, 69(6), 2094–2107. <https://doi.org/10.1080/1034912x.2020.1837354>
33. Ljubešić, M. (2014). *Podrška roditeljima djece s teškoćama u razvoju*. U: Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju, Pećnik, N., Starc, B. (ur.), Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 16-24. ISBN: 978-953-7702-29-8. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/rz-publikacija_el-knjiga.pdf
34. Ljubešić, M. (2004). Izazovi odrastanja i roditeljstvo. *Nova prisutnost*, 2(2), 325-328. <https://hrcak.srce.hr/84058>
35. Luketin, D., Sunko, E., & Kokorić Tomašević, J. (2015). *Roditeljstvo je dvosmjernan odnos: priručnik za bolji odnos s djetetom*. Liga za prevenciju ovisnosti. ISBN 978-953-58232-1-6. <https://liga.hr/wp-content/uploads/2018/06/Roditeljstvo-je-dvosmjernan-odnos-brosura.pdf>
36. Maljaars, J., Boonen, H., Lambrechts, G., Van Leeuwen, K., & Noens, I. (2013). Maternal Parenting Behavior and Child Behavior Problems in Families of Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(3), 501–512. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1894-8>
37. McConnell, D., Savage, A., Sobsey, D., & Uditsky, B. (2014). Benefit-finding or finding benefits? The positive impact of having a disabled child. *Disability & Society*, 30(1), 29–45. <https://doi.org/10.1080/09687599.2014.984803>
38. Melnjak, S. (2019). *Rana intervencija u djetinjstvu* [Neobjavljeni završni rad]. Sveučilišni centar Varaždin, Sveučilište Sjever. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:910804>
39. Milić Babić, M. (2013). Neke odrednice doživljaja roditeljske kompetentnosti u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. *Napredak*, 154(1-2), 83-102. <https://hrcak.srce.hr/138786>
40. Muna, S. M., Saidah, Q. I., Ernawati, D., & Panduragan, S. L. (2022). Parenting Style and Emotional Regulation in Children with Intellectual Disability. *The Malaysian Journal of Nursing*, 14(02), 117–123. <https://doi.org/10.31674/mjn.2022.v14i02.019>
41. Nam, S. H., & Chun, J. (2014). Influencing factors on mothers' parenting style of young children at risk for developmental delay in South Korea: The mediating effects

- of parenting stress. *Children and Youth Services Review*, 36, 81–89.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.11.008>
42. Ngai, F. W., Chan, S. W., & Holroyd, E. (2007). Translation and validation of a Chinese version of the Parenting Sense of Competence scale in Chinese mothers. *Nursing Research*, 56(5), 348–354. <https://doi.org/10.1097/01.nnr.0000289499.99542.94>
43. Nurullah, A. S. (2013). “It’s Really a Roller Coaster”: Experience of Parenting Children with Developmental Disabilities. *Marriage & Family Review*, 49(5), 412–445. <https://doi.org/10.1080/01494929.2013.768320>
44. O’Brien, J. R., Loi, E. C., Byrne, M., Zalewski, M., & Casement, M. D. (2021). The Link between Positive and Negative Parenting Behaviors and Child inflammation: A Systematic review. *Child Psychiatry and Human Development*, 54(1), 51–65. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01224-4>
45. Pećnik, N. (2013). *Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. ISBN 978-953-7702-18-2. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Kako_roditelji_i_zajednice_brinu_o_djeci_najmlade_dobi.pdf
46. Pećnik, N. (2014). *Podrška roditeljima djece s teškoćama u razvoju*. U: Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju, Pećnik, N., Starc, B. (ur.), Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 16-24. ISBN: 978-953-7702-29-8. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/rz-publikacija_el-knjiga.pdf
47. Pećnik, N., & Starc, B. (2014). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. ISBN: 978-953-7702-29-8. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/rz-publikacija_el-knjiga.pdf
48. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260. <https://hrcak.srce.hr/59248>
49. Phillips, B. A., Conners, F. A., & Curtner-Smith, M. E. (2017). Parenting children with down syndrome: An analysis of parenting styles, parenting dimensions, and parental stress. *Research in Developmental Disabilities*, 68, 9–19. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2017.06.010>
50. Portes, J. R. M., Vieira, M. L., De Souza, C. D., & Kaszubowski, E. (2020). Parental styles and coparenting in families with children with autism: cluster analysis of

children's behavior. *Estudos De Psicologia (Campinas)*, 37. <https://doi.org/10.1590/1982-0275202037e190143>

51. Power, T. G. (2013). Parenting Dimensions and Styles: A Brief History and recommendations for future research. *Childhood Obesity*, 9(1), 14-21. <https://doi.org/10.1089/chi.2013.0034>
52. Resch, J. A., Mireles, G., Benz, M. R., Grenwelge, C., Peterson, R., & Zhang, D. (2010). Giving parents a voice: A qualitative study of the challenges experienced by parents of children with disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 55(2), 139–150. <https://doi.org/10.1037/a0019473>
53. Riany, Y. E., Cuskelly, M., & Meredith, P. (2017). Parenting Style and Parent–Child Relationship: A Comparative Study of Indonesian Parents of Children with and without Autism Spectrum Disorder (ASD). *Journal of Child and Family Studies*, 26(12), 3559–3571. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0840-3>
54. Rutgers, A. H., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Swinkels, S. H. N., Van Daalen, E., Dietz, C., Naber, F. B. A., Buitelaar, J. K., & Van Engeland, H. (2007). Autism, Attachment and Parenting: A Comparison of Children with Autism Spectrum Disorder, Mental Retardation, Language Disorder, and Non-clinical Children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(5), 859–870. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9139-y>
55. Mailick Seltzer, M., Greenberg, J. S., Floyd, F. J., Pettee, Y., & Hong, J. (2001). Life Course Impacts of Parenting a Child With a Disability. *American Journal on Mental Retardation*, 106(3), 265–286. [http://dx.doi.org/10.1352/0895-8017\(2001\)106<0265:lciopa>2.0.co;2](http://dx.doi.org/10.1352/0895-8017(2001)106<0265:lciopa>2.0.co;2)
56. Sinha, D., Verma, N., & Hershe, D. (2016). A Comparative Study of Parenting Styles, Parental Stress and Resilience among Parents of Children Having Autism Spectrum Disorder, Parents of Children Having Specific Learning Disorder and Parents of Children Not Diagnosed With Any Psychiatric Disorder. *Annals of International Medical and Dental Research*, 2(4), 106–111. <https://doi.org/10.21276/aimdr.2016.2.4.30>
57. Skinner, E., Johnson, S., & Snyder, T. (2005). Six Dimensions of Parenting: A Motivational Model. *Parenting*, 5(2), 175–235. https://doi.org/10.1207/s15327922par0502_3

58. Slagt, M., Dubas, J. S., Deković, M. & van Aken, M. A. G. (2016). Differences in sensitivity to parenting depending on child temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 142(10), 1068–1110. <https://doi.org/10.1037/bul0000061>
59. Šiško, J. (2019). *Kvaliteta života roditelja djece s teškoćama u razvoju* [Neobjavljeni specijalistički rad]. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:654433>
60. Smogorzewska, J., & Osterhaus, C. (2022b). A matter of style? Parenting behaviors of mothers of typically-developing children, children with mild intellectual disability, and deaf or hard-of-hearing children. *European Journal of Developmental Psychology*, 20(1), 86–106. <https://doi.org/10.1080/17405629.2022.2039618>
61. Thomson, R., Allely, C. S., Purves, D., Puckering, C., McConnachie, A., Johnson, P., Golding, J., Gillberg, C., & Wilson, P. (2014). Predictors of positive and negative parenting behaviours: evidence from the ALSPAC cohort. *BMC Pediatrics*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2431-14-247>
62. Tripathi, N. (2016). Parenting Style and Parents Level of Stress having Children with Autistic Spectrum Disorder (CWASD): A Study based on Northern India. *Neuropsychiatry*, 06(01), 42–49. <https://doi.org/10.4172/neuropsychiatry.1000107>
63. Ventola, P., Lei, J., Paisley, C., Lebowitz, E. R., & Silverman, W. K. (2017). Parenting a Child with ASD: Comparison of Parenting Style Between ASD, Anxiety, and Typical Development. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(9), 2873–2884. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3210-5>
64. Žic Ralić, A., Pintarić Mlinar, Lj., Hrastinski, I. (2023). *Povezanost između samostalnosti djece s teškoćama u razvoju, njihovih socijalnih i emocionalnih kompetencija, roditeljskog ponašanja i obiteljskih aktivnosti*. U: Mapiranje sastavnica neovisnog življenja - prikaz rezultata istraživanja, Miholić, D., Mirić, M. (ur.), Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 7-32. ISBN: 978-953-8321-09-2. erfunizg_platforma50plus_mapiranje_sastavnica_neovisnog_zivljenja_2023.pdf
65. Woolfson, L., & Grant, E. (2006). Authoritative parenting and parental stress in parents of pre-school and older children with developmental disabilities. *Child: Care, Health and Development*, 32(2), 177–184. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2006.00603.x>